

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
GÜZEL SANATLAR EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
RESİM-İŞ EĞİTİMİ BİLİM DALI

GRAFİTİ VE SOKAK SANATININ TARİHSEL SÜREÇTE
İLETİŞİM STRATEJİLERİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLİŞİ

Selvihan ERDEM

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
PROF. TÜRKAN ERDEM

KONYA- 2018

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Öğrencinin	Adı Soyadı	Selvihan Erdem
	Numarası	148309031008
	Ana Bilim Dalı	Güzel Sanatlar Eğitimi
	Bilim Dalı	Resim-iş Eğitimi
	Programı	Tezli Yüksek Lisans
	Tezin Adı	Graffiti ve Sokak Sanatının Tarihsel Süreçte İletişim Stratejileri Açısından Değerlendirilişi

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

29/05/2018
Öğrencinin
Adı Soyadı İmzası
Selvihan Erdem

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	Selvihan Erdem
	Numarası	148309031008
	Ana Bilim Dalı	Güzel Sanatlar Eğitim
	Bilim Dalı	Resim-iş Eğitimi
	Programı	Tezli Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Prof. Türkan Erdem
	Tezin Adı	Graffiti ve Sokak Sanatının Tarihsel Süreçte İletişim Stratejileri Açısından Değerlendirilişi

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan “*Graffiti Ve Sokak Sanatının Tarihsel Süreçte İletişim Stratejileri Açısından Değerlendirilişi*” başlıklı bu çalışma 29/05/2018 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

	Ünvanı Adı Soyadı	İmza
Danışman	Prof. Türkan Erdem	
Jüri Üyesi	Dr. Öğretim Üyesi Hülya Karaoğlu	
Jüri Üyesi	Dr. Öğretim Üyesi Özlem Tekdemir Dökeroğlu	

ÖNSÖZ

Zamanla gelişen ve değişen sanat anlayışımız arasında günümüzde önemi gittikçe artan Graffiti ve Sokak Sanatı (Street Art)' nın toplumumuz tarafından bilinmesi ve anlaşılması gerekir. Bu çalışmada kökeni tarih öncesi çağlara kadar uzanan graffiti ve sokak sanatı; kuramsal çerçeve şeklindeki tanımı, tarihsel arka planı teknik ve estetik yönden gelişimi, benzerlikleri farklılıkları birçok açıdan ele alınmıştır.

Çalışmam süresince bilgi ve tecrübeleri ile katkıda bulunan hocam, danışmanım Sayın Prof. Türkan ERDEM' e ve hayatımın her anında maddi ve manevi desteğini her zaman hissettiren babam Sayın Yılmaz ERDEM, annem Sayın Emine ERDEM ve ağabeyim Sayın Mehmet Ali ERDEM' e en içten teşekkürlerimi sunarım.

Selvihan ERDEM

KONYA - 2018

Öğrencinin	Adı Soyadı	Selvihan Erdem
	Numarası	148309031008
	Ana Bilim Dalı	Güzel Sanatlar Eğitimi
	Bilim Dalı	Resim-iş Eğitimi
	Programı	Tezli Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Prof. Türkan Erdem
	Tezin Adı	Graffiti ve Sokak Sanatının Tarihsel Süreçte İletişim Stratejileri Açısından Değerlendirilişi

ÖZET

Tarihsel süreçte bazen bir yansıtma aracı bazen de anlatımcı bir dil olarak kronolojik bir biçimde birbirine tepkili olsa da birbirinden beslenerek gelişen ya da bütün alışlagelen düşünceleri ve bilgileri kökten yıkarak oluşan bir olgudur sanat. Sanat ayrıca sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik olaylardan etkilenen ve bu durumları değerlendiren ya da bu gibi durumların tamamen değişmesine katkı da sağlayan estetik bir güçtür.

Bu bağlamda sokak yazısı ya da evrensel anlamda kabul gören adıyla graffiti ve sokak sanatı kökeni bakımından tarih öncesi devirlere kadar uzanmaktadır. Zamanla kent ve metropollere sıkışıp kalan bireylerin varoluşunu haykırdığı ve provakatif mesajlar verdiği kamusal alanlar seyirciyi aracısız bir şekilde sanatla buluşturan estetik mekanlar haline dönüşmüştür.

Bu çalışmada graffiti ve sokak sanatının kuramsal çerçeveye göre tanımı, farklılıklar ve benzerlikleri; sanat tarihsel arka plan geçmişine göre teknik ve estetik gelişim süreci ile toplumsal otorite ile çatışmalı diyalogunun Türkiye deki graffiti ve sokak sanatına yansımaları sanatçılar ve eser üzerinden araştırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Graffiti, Sokak Sanatı, Sanat Tarihi

Öğrencinin	Adı Soyadı	Selvihan Erdem
	Numarası	148309031008
	Ana Bilim Dalı	Güzel Sanatlar Eğitimi
	Bilim Dalı	Resim-iş Eğitimi
	Programı	Tezli Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Prof. Türkan Erdem
	Tezin İngilizce Adı	Evaluation Of Graffiti And Street Art In Terms Of Communication Dissertation Strategies In The Historical Process.

SUMMARY

In the historical process, sometimes a reflection tool is a phenomenal art that is formed by breaking down all the usual thoughts and information from the root, which are developed by feeding each other in a chronological way as a narrative language. Art is also an aesthetic force that is influenced by socio-economic and socio-cultural events and contributes to the overall change.

In this context, street writings and universally accepted names extend to prehistoric times in terms of graphite and street art origins. In the course of time, the public spaces where the people who are trapped in the city and the metropolis give their screaming and provocative messages of existence have become aesthetic spaces that bring the audience together without art.

In this study, the definition differences and similarities of graphite and street art according to historical background has been investigated in Turkey according to the technical and aesthetic development process of dialogue with the social authority conflicted with graffiti and reflection on the work of artist and street art.

Key Words: Graffiti, Street Art, Art History

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK SAYFASI.....	i
YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU	ii
ÖNSÖZ.....	i
ÖZET.....	ii
SUMMARY	iii
BİRİNCİ BÖLÜM.....	1
GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Konusu	1
1.2. Araştırmanın Amacı.....	2
1.3. Araştırmanın Önemi.....	2
1.4. Varsayımlar(Sayıtlar)	2
1.5. Sınırlılıklar	3
1.6. Tanımlar	3
1.6.1. Sanat nedir?	3
1.6.2. Graffiti	4
1.6.3. Sokak sanatı (street art)	4
1.6.4. Protest Sanat	4
İKİNCİ BÖLÜM	4
KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	4
2.1. Sokak Sanatı (Street Art)'ın Tanımı	4
2.2. Graffiti'nin Tanımı	5
2.3. Protest Sanat Tanımı	8
2.4. Graffiti Ve Street Art Arasındaki Farklar	9
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	10
GRAFFİTİ VE STREAT ART: TARİHSEL ARKA PLANI.....	10
3.1. Kurşuna Dizilenler: Goya, Çıkış Noktası, Analiz	11
3.2. Sosyal olaylarda: Courbet	12
3.3. Guernica: Picasso, Çıkış Noktası, Analiz	15
3.4. Beuys Avangart Eğilim.....	16
3.5. Petrogliflerden (Kaya Resimleri) Günümüz Graffiti'sine	17
3.5.1. Türkiye'de Graffiti ve Sokak Sanatı	30
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM.....	35
4.1. KAMUSAL ALAN: SOKAK SANATI ALGISI VE TOPLUMSAL YÖNDEKİ ETKİLEŞİMLER	35
BEŞİNCİ BÖLÜM.....	39
5.1. YÖNTEM	39
5.2. RÖPORTAJLAR	40
5.2.1. SDKONE.....	40
5.2.2. STAK67	44
ALTINCI BÖLÜM.....	48
6.1. SONUÇ.....	48
KAYNAKÇA.....	51
EK-1: GÖRÜŞME FORMU.....	57
EK-2: GRAFFİTİ TERİMLERİ VE TÜRLERİ	59
EK-3: FOTOĞRAFLAR	72
SDKONE.....	72
STAK67	78

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Bu bölümde; araştırmanın konusu, araştırmanın amacı ve önemi, varsayımlar(sayıltılar), sınırlılıklar ve tanımlar yer almaktadır.

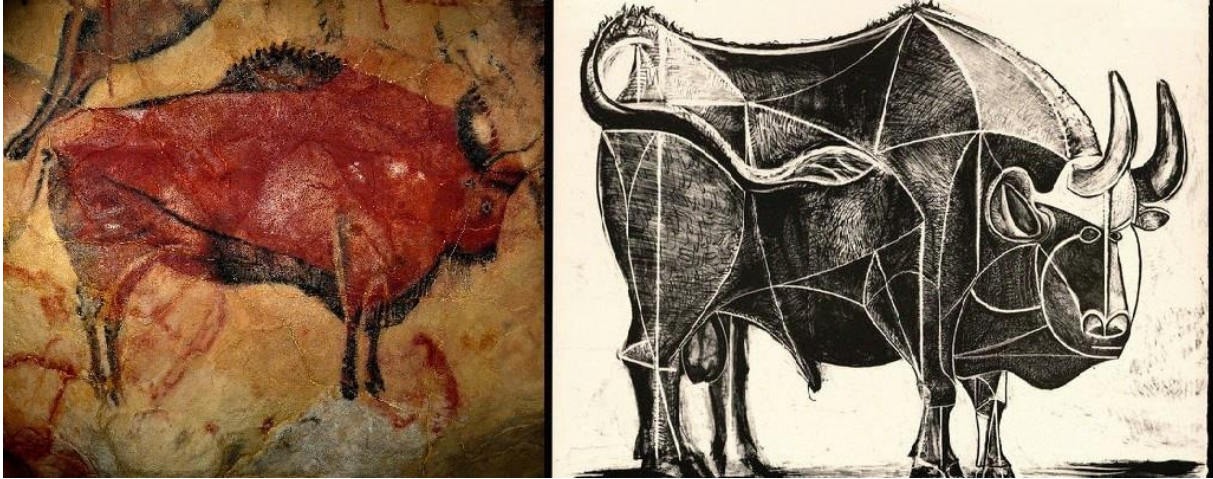
1.1. Araştırmanın Konusu

Tarihsel süreçte, geçmişten günümüze kimi zaman bir yansıtma aracı kimi zaman da bir anlatımcı dil olarak kronolojik bir dizgide bir birini besleyerek devam eden ya da kökten yıkarak radikal bir değişimle ortaya çıkan bir olgudur sanat.

Sanat, ontolojik olarak sosyoekonomik – sosyokültürel olaylardan beslenen, değerlendiren ya da değiştirilmesini sağlayan bir estetik potansiyeldir.

Bu bağlamda, sokak yazısı veya evrensel anlamda kabul gören tanımla grafiti - street art (sokak sanatı)'ın kökeni tarih öncesi devirlere kadar uzanmaktadır.

Neolitik çağa ait mağara resmi ve yazılar (petroglifler) yalın ve güçlü anlatımlıyla duvara yapılan ilk resim örnekleridir.

Resim 1- Altamira Mağarası / Pablo Ruiz Picasso'nun boğa resmi-

Zaman içerisinde estetik bir alan haline dönüşerek gelişen grafiti kentin mimari ,teknik ve estetik kalitesi bağlamında kentsel mekanın niteliksiz bölümleri olan gece kondu, ardıl mekan, kenar mahalle, kenar mahalle ,varoş şeklinde adlandırılan ve negatif mekan olarak tanımlanan yerler graffiti ve sokak sanatının ortaya çıktığı yerlerdir.

Provokatif estetik potansiyelin icra edildiği kamusal alanlar, grafiti ve Street art sanatçıları için sanatın bir meta olarak sergilendiği galeri ve müzelerden çıkarak izleyiciye küçük mesajlar verdiği eylem alanlarına dönüşmüştür.

Hip-hop kültürü ile özdeşleşen grafiti ve street art ülkemiz için yeni bir kavramdır. Bu nedenle araştırmamın problem cümlesi “Graffiti ve Street Art(sokak sanatı)’ın tarihsel süreçte iletişim stratejisi açısından değerlendirilişinde hangi olaylar ele alınmıştır?” olarak kararlaştırılmıştır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Tarihsel süreçte graffiti - street art’ı etkileyen faktörleri stratejik açıdan inceleyip sanat tarihi ile estetik bağlantı kurarak analiz edilmesi amaçlanmıştır.

1.3. Araştırmanın Önemi

Güncel sanatın önemli bir aktörü olarak grafiti ve street art (sokak sanatı)’ın tarihsel arka planında, sürecin bilinmesi estetik kazanımları anlatım dilinin keşfedilmesine kılavuz olacaktır. Kamusal alanda beklenmedik şekilde ortaya çıkarak şaşırtan güldüren başkaldıran, farkındalık yaratarak otoriteyi kızdıran grafiti, sokak sanatı sanat eleştirmenleri ve yerleşik sanatın kurumları tarafından da ciddiye alınarak rüştünü ispat etmiştir. Varlığını kabul ettirmiştir.

1.4. Varsayımlar(Sayıtlar)

Araştırma hakkında graffiti ve street art (sokak sanatı) sanatçılarıyla yapılan görüşmelerde elde edilen doküman, bulgu ve toplanılan bilgilerin doğru olduğu varsayılmıştır.

1.5. Sınırlılıklar

Sosyal medya üzerinden Konya başta olmak üzere birçok ilde sınırlı sayıda ki grafiti ve street art sanatçısıyla yüz yüze ve de internet üzerinden görüşmeyle sınırlandırılmıştır.

1.6. Tanımlar

1.6.1. Sanat nedir?

Sanat, bireyin içselleştirdiği duygu ve düşüncelerinin dışavurumudur. Bu dışavurum resim, edebiyat, müzik ve benzeri sanatın içinde var olduğu diğer öğelerle ortaya konulmuştur.

"Sanattaki ilişkiler yalnızca dışsal temele dayalı değildir, anlam ortaklığına da bağlıdır. Sanat ruhsal yaşantının en kuvvetli unsurlarından biridir ve ruhsal yaşantı, ileri ve yukarıya doğru giden karmaşık fakat ayıt edilmesi kolay ve belirgin bir harekettir. Hareket deneyimin hareketidir. Farklı biçimler alabilir fakat aslında aynı içsel düşünce ve amaca dayanmaktadır" (Kandinsky, 2015: 30).

Modernleşme ve modernizmin uzantısı olarak toplumda yaşanan sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel teknolojik gelişmeler toplumun her aşamasında yeni yapılandırmalara yol açmıştır. Bu yeni yapılanma sonucunda bireylerin sanatın üzerindeki etkilerinin yanında sanat eğitiminde de köklü reformlara neden olmuştur. Sanatın, sanatçının ve sanat yapının her dönemde gelişen tanımının yanında bireyin kendisini ifade etme biçimi ve hayal ettiklerini aktarma yolları da değişen teknik ve yöntemlerle gelişmiştir (Yılmaz, 2011: 129).

Bundan dolayı, bireyde ki estetik potansiyel ve yaratıcı dürtü tarihsel süreçte sanatın ifade biçimini ve araçlarını geliştirerek çeşitlendirmiştir.

Yazar Chris Kraus göre; bu süreçte "sanat benzersizliğini, kestirilemezliğini büyük ölçüde yitirdi. Artık tesadüflere veya öngörülemezliğe yer kalmadığı"nı Video Green'de söylemiştir (Aktaran: Baudrillard, 2005: 12).

"Toplumun trans- estik evresine geçmiş olduğunu gizlemeye yarayan bir ön cepheye, vitrine ve caydırma mekanizmasına dönüştü. Sanat sahip olduğu ayrıcalığı tümüyle yitirdi. Tamba bu nedenle artık her yerde onu bulabiliyoruz. Estetik ilkenin sonu sanatın yok oluşunun değil, toplumsal bünyenin her yerine nüfuz edişinin işaretidir" (Baudrillard, 2005: 12).

1.6.2. Graffiti

Graffitinin tarihsel gelişim sürecine baktığımızda yazılan yazılarda kökenin Antik Yunan ve Mısır uygarlığına kadar gittiğini hatta daha da eskilere Altamira mağara resimlerine kadar ulaştığını görülmektedir. Graffiti etimolojik olarak İtalyanca olan “graffito” kelimesinden türemiş “yazmak, çizmek” anlamına gelmektedir.

1.6.3. Sokak sanatı (street art)

Sokak sanatı, kamusal mekânlarda yapılan her türlü sanatsal aktiviteye denir. Bunların içine graffiti, stencil(şablon), sticker(çıkartma), kay kay, paten, bisiklet sporu, sokak tiyatrosu.

1.6.4. Protest Sanat

"Protest kelimesi İtalyancadan dilimize olduğu gibi geçmiştir. Doğru olmayana karşı durmak insanın ontolojisinde vardır. Tarih boyunca insan gerek topluluk gerekse bireysel olarak bir şeyin yapılmasını veya yapılmamasını sağlamak için protesto hakkını kullanmıştır. Bir işi haksız ve usulsüz kabul ederek, ona karşı olduğunu belli etmeye çalışmak, kabul etmemek kınamak ve reddetmek insani bir haktır. Protesto ise; bir işi aktif olarak yapmak ya da pasif olarak yapmamak olarak anlaşılabilir" (Aykut, 2016: 45).

İKİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Sokak Sanatı (Street Art)’ın Tanımı

Sokak sanatının sosyo-kültürel açıdan toplumsal bilince etkisi incelendiğinde, toplumun sanatı nasıl algıladığı ve sanata hangi perspektiften baktığının irdelenmesi gerekir. Bu perspektifte; sokak sanatı buldukları dönemin ve toplumların sosyo-kültürel, sosyo-politik ve sosyo-ekonomik vasıflarını açıkça belirten bir araç olup toplumla birlikte değişerek gelişir ve birbirine paralel bir şekilde ilerler. Dönem şartları da sanatın hangi perspektifte konumlanacağını belirler.

Sokak sanatı, topluma ait yerlerde yapılan her türlü sanatsal aktivitedir. sokak sanatı, sokakların kullanılarak başta Graffi ve graffitide kullanılan stencil(şablon), sticker(çıkartma)lar bunun yanında kayakay, bisiklet ve paten sporu, sokak enstalasyonu, sokaklarda yapılan tiyatrolar, sokak müziği ve bunun gibi daha bir çok sanatsal faaliyeti içerir. Sokak sanatı, modern bir şehir uğraşı ve ifade biçimidir (Çakır, 2015: 30).

Kamusal alanda icra edilen sokak sanatı sanatçıyı izleyiciyle aynı platforma taşır. Şehrin gri sıkıcı duvarlarını renklendirmeye çalışan sokak sanatı kamusal alandaki afiş, reklam ve sloganların arasından sıyrılarak tüm dikkatleri üzerine çeker. Sokak sanatının bileşenlerinden biride graffitidir.Çoğu zaman graffiti ve sokak sanatı kamusal alanlara zarar veren “Vandalizm” gibi olumsuz öğeler taşıyan eylemlerle özdeşleştirilir. Kullanış amaç ve kullanılan materyallere göre sokak sanatı yerine ‘post graffiti’ ya da ‘gerilla sanatı’ şeklinde terimler de üretilmiştir.

Sokak sanatı, sokakta, yaratıcılık ve algının sınırlarını zorlayacak her oluşumun bir adlandırılabilceği bir kavram olsa da literatüre geçmiş, günümüzde de bu isimlerle anılan türleri mevcuttur. Graffiti başta olmak üzere sokak sanatı, çeşitleriyle geniş bir alana yayılmıştır (Cansız, 2012: 49).

2.2. Graffiti'nin Tanımı

"Graffiti etimolojik olarak, "1851'de ortaya çıkarılan Antik Pompei Kenti'ndeki duvar yazılarına verilen İtalyanca 'graffito' (çizmek, karalamak) kelimesinin çoğulu olan 'graffiti' sözcüğünden gelmektedir." Eski Mısır'da yolculuk esnasında, geçilen yerlerin duvarlarına iz bırakılırdı. Bunun bir başka örneği de Vikingler'de görülür. Vikingler, İstanbul'a geldiklerinde Ayasofya'nın galeri korkuluklarına, 'x was here' graffitilerini kazımışlardı. Dolayısıyla ilk graffiti örneklerini temel alacak olursak çok eskiye gitmemiz gerekiyor" (Çakır, 2015: 3). Aynı zamanda graffiti, eski Roma, Yunan, Mısır medeniyetlerinde anıtların duvarlarına yazılan veya çizilen ve genellikle hiciv, karikatür niteliği taşıyan yazı ya da resimlerin genel ismi olarak adlandırılır (Erdoğan, 2009: 60).

Günümüzde ise graffiti, metropol ve kentin ardıl mekanlarından toplumsal ve kültürel alt katmanlardan gelen bireylerin, farklı teknik ekipmanlarla seslerini duyurdukları kültürel ve politik olarak var oluşlarını kanıtladıkları bir sanatsal eylem biçimidir.

Bunun dışında genellikle herkesin görebileceği yerlere yazılan bireysel sloganlar, argo içerikli kelime veya cümleler de sık rastlanan basit graffiti türlerindedir. Graffiti yazarının ismi ya da takma adının kullanıldığı tag (imzaları)'lar sokaklarda kullanılan en yaygın graffiti örneklerindedir (Aktaran: Erdoğan, 2009: 60). Graffitiler, matbaanın, dümdüz ve durağan yazı tipinin renklerle, ve görsel öğeler eşliğiyle tasarımsal bir boyutudur.

"Yakın geçmişte graffiti, azınlıkların, çete ve yer altı kültürlerinin buldukları bölgelerde yaygın olarak kullanılmış, adı bu kesimlerle özdeşleştirilmiş bir kent sanatıdır. Seslerini duyurma, birey olarak var olduklarını gösterme amacıyla graffitiyi bir dil olarak benimseyen azınlık gençler, müziğin de (hip-hop, rap, punk vb.) etkisiyle başkaldırıcı sokaklara taşımıştır" (Aktaran: Cansız, 2012: 30).

Sokak Sanatı'nın kendini ifşa ettiği ilk dönemlerde herhangi bir sanat kaygısı içinde olmadığı ve kamuya ait yerlere yapıldığı için toplumsal olarak "Vandalizm" şeklinde algılanmıştır. Devlet otoriteleri tarafından bu şekilde algılanmış ve bu şekilde muamele görmüştür. Bundan sebeptir ki sokak sanatı özellikle graffiti, muhalif şekildeki duruşu, başkaldırışı ve devrimci sloganları sokakları halka mesajlar veren yerler haline getirmiştir. Bu nedenle kimi devletler tarafından istenmemiş ve toplumda muhalif bütünleşmenin oluşmasını engellemek için onu Vandalizm olarak adlandırıldıkları şeklinde de yorumlanmıştır (Aktaran: Cansız, 2012: 22).

"2006 yılındaki İngiliz Milletler Topluluğu Oyunları başlamasından hemen önce, Melbourne polisi bir bildiri ile "graffiti yapımına sıfır tolerans gösterileceği ve yapılan graffitilerin 24 saat içinde silineceğini, şehri graffiti *Vandallarından* kesinlikle savunacaklarını" yayınlamıştır. Oysaki stencil (sablon) grafitinin başkenti sayılan Melbourne' de bunun gibi bir tutum oldukça beklenmedik bir durumdur. Aynı dönemde yine Avustralya'da Nicholas Hansen'in bir sokak sanatı belgeseli olan filmi

“Rash” 23 gösterime girmiş, filmin etkisi ile şehir, sanatla süslü duvarlarına geri kavuşmuştur. Ancak bu, grafiti sanatçıları ve polis arasında soğuk bir savaşın da pimini çekmiştir" (Aktaran: Cansız, 2012: 22).

"O dönemde özellikle grafiti ve sokak sanatını kötüleyen manşetler yayınlayarak, onun birinci derecede suç olduğunu belirten “Herald Sun” gazetesi, sokak sanatının vandalizm olarak meşrulaştırılmasının onculuğunu etmiştir" (Aktaran: Cansız, 2012: 22).

Herald Sun gazetesinin yazısına göre; *“Polisten grafiti Vandallarına ani saldırı” “Resmin Vandalları.” “Tren yolcuları grafiti Vandalları tarafından rehin alındı...” “Grafiti savaşında yeni sınırlar çizildi.” “Graffitiye Saldırı: Polis Melbourne’ ün grafiti tehdidine karşı savaş açtı...”* gibi saldırgan ve militarist dilini manşetlerinde yıllarca sürdürmüş ve kendisini “Grafiti Savaşları”nda öncü olarak addetmiştir. Ancak Steve Beardon’un Herald Sun gazetesi için yazdığı bir makalenin başlığına göre; (Residents Against Graffiti Everywhere – “RAGE”, *“Mahalle Sakinleri Her yerde Graffitiye Karşı”* örgütünün kurucusu) durumu çok daha uç bir noktaya taşımıştır; *“Sanat ve Vandalizm arasındaki tek fark izindir. Grafiti bir suç davranışıdır, kültürü de...”* (Aktaran: Cansız, 2012: 22).

Oxford İngilizce terimler sözlüğüne göre Vandalizm; devlet malına, korunan bir değere, ya da güzel olan herhangi bir şeye zarar verme isteği ve cahilliği olarak tanımlanmaktadır. Fakat buna göre grafiti ve sokak sanatçılarının belirtilen tanımdaki gibi bir yıkım, kırma, parçalama gibi fiziksel şekilde zarar verme düşünceleri ve gayeleri yoktur (Cansız, 2012: 24).

Farklı açılardan ele alınacak olursa özellikle sprey boya kullanılarak yapılan sokak sanatı ürünlerinin kontrol edilemezliği bunun bir Vandalizm olduğuna işaret etmektedir. Graffiti ve sokak sanatının Vandalizm boyutuna geçmesini önlemek için İngiltere ve Yeni Zelanda’ da 18 yaşın altındakilere sprey boya satışı yasaklanmıştır. RAGE gibi bazı sokak sanatı karşıtı sosyal organizasyonların ve devlet yönetimlerinin öfkeli tutumu, topluma “rahatsızlık verici” olarak aksettirilen sokak

sanatı ve sanatçıları oldukça zor ve bir o kadar şaşkınlık yaratıcı durumlara sokmaktadır (Cansız, 2012: 24).

Hansen'in "Rash" isimli belgeselinde İsveçli grafiti sanatçısı "Sixten" e göre: *"Basından beri sadece bazı şeyleri güzelleştirmeye çalışıyorsunuz. Ben bunu, ulaşılması zor ya da yüksek risk taşıyan, yakalanma riskinin olduğu yerlerde yapmayı seviyorum. Çünkü izinsiz olan bir şeyi yapmak yüksek derecede adrenalin salgılamanıza ve yapılan isten daha çok zevk almanıza yol açıyor"* şekilde belirtmektedir (Aktaran: Cansız, 2012: 24).

80'lerde ise özellikle sosyo-politik ve sosyo ekonomik toplumsal kaygılar şeklindeki mesajların yer aldığı kamusal alanlarda grafiti ve duvar yazıları zamanla görsel kaygılara da yer vermeye başlamıştır. Bugün, çok farklı kültürlerin bir arada yaşadığı kentlerde uygulama tekniği, görsel kaygıları, içerdiği mesajları bakımından geçmişteki örnekleriyle benzer nitelikleri olmasa da grafiti örneklerine sık sık rastlanmaktadır (Cansız, 2012: 24).

2.3. Protest Sanat Tanımı

Bireyler yaşamları boyunca istemli ya da istemsiz çevresiyle etkileşim halinde olmak durumundadır. Görsel etkileşimlerle ortaya çıkan deneyimler kişinin algısında önemli boşlukları kapatmaktadır. Görsellerin değerlendirilmesi tamamen kişinin duyuları ile gerçekleşir. Bu noktada, görme duyusu ile beynin değerlendirme mekanizması arasında oldukça sıra dışı ilişkiler gerçekleşebilmekte, çıkan sonuçlarda bir o kadar ilginç olabilmektedir. Sokak sanatının da protest tavrı, tamamen seyircinin görme şekline bağlıdır (Cansız,2012: 28).

Sanatın olağan biçimlerinin dışına çıkma, eleştirme, olumsuzlaştırma, provoke etme gibi bir takım özellikler geçmişten de beslenerek özellikle son dönemlerin temel sanat meselesi haline gelmiştir. İsyenlar, ayaklanmalar ve siyasi sorunlar bu akımın alt yapısını oluşturan önemli etkenlerdendir (Cansız, 2012: 28).

Toby Clark'ın sanat ve propaganda adlı kitabında söylediğine göre; kendi dönemindeki egemen değerlere karşı çıkan sanatçılar, sanatı sıklıkla kitle iletişim araçlarının mesajlarını eleştirmek veya tersine çevirmek için kullanmıştır. Yine de

kitle kültürü sadece otoritenin kontrol aracı olmamıştır; kitlesel tüketim için geliştirilen imgeler radikal alt kültürlerin düşüncelerini de ifade etmiştir (Aktaran: Cansız, 2012: 28).

Kimi zaman sade bir anlatımla kimi zaman da izleyiciyi ciddi bir şekilde düşündürerek varmak istediği sonuca götüren sokak sanatının günümüzde eriştiği güç ve etki yadsınamaz boyutlardadır. Ulaştığı bu noktada savunucusu olduğu protest tavrı ve muhalif duruşun da katkısı büyüktür (Cansız, 2012: 28).

2.4. Graffiti Ve Street Art Arasındaki Farklar

Melissa L. Hughes'a göre; "sokağın kendisi; sanatçıların kendilerini, vizyonlarını, değerlerini ve görüşlerini günlük olarak ifade edebilecekleri patlayıcı etkisi olan bir platform haline geldi" (Hughes, 2009: 5).

Manco (2002)'a göre; "Graffiti sanatı fikir olarak daima var olmuştur. Bunun yanında diğer sanatçılarından farklı olarak kendilerini ifade ederken suç olarak görülen ya da geleneksel dünya sanatlarının dışına çıkan metotlar kullandıkları aksine özel olarak yaptırım uygulanan sanattır" (Aktaran: Hughes, 2009: 5).

Sokaktaki birçok sanatçı sanat eseri yaparken kamu veya özel mülklere zarar verdiğini düşünmüyor. Vandalizm şeklinde deneme yaparak deneyim kazanıyorlar. (Aktaran: Hughes, 2009: 5). Sanat, daha bilinçli bir sokak anlayışı geliştirmek zorundadır. Sokak sanatı ve tanımı bugün gördüğümüz gibi graffiti sanatının alt kültürüdür. Genellikle bu sanatlar birbirini aşıyor ve birbirinden ödünç alıyorlar (Hughes, 2009: 5).

Başlangıçta Allan Schwartzman tarafından 1985 de icat edilen Sokak sanatı, iki boyutlu veya üç boyutlu graffiti devriminden kentsel zemine karşı doğrudan kapsamlı bir sanatsal ifade içeren bir durumdur.1970-1980'lerin daha önce rastlamadığı teknik, yeni bir estetik algı ve idealleri taşıyan New York'taki graffiti medya tarafından post- graffiti olarak tanımlanmıştır (Aktaran: Hughes, 2009: 5).

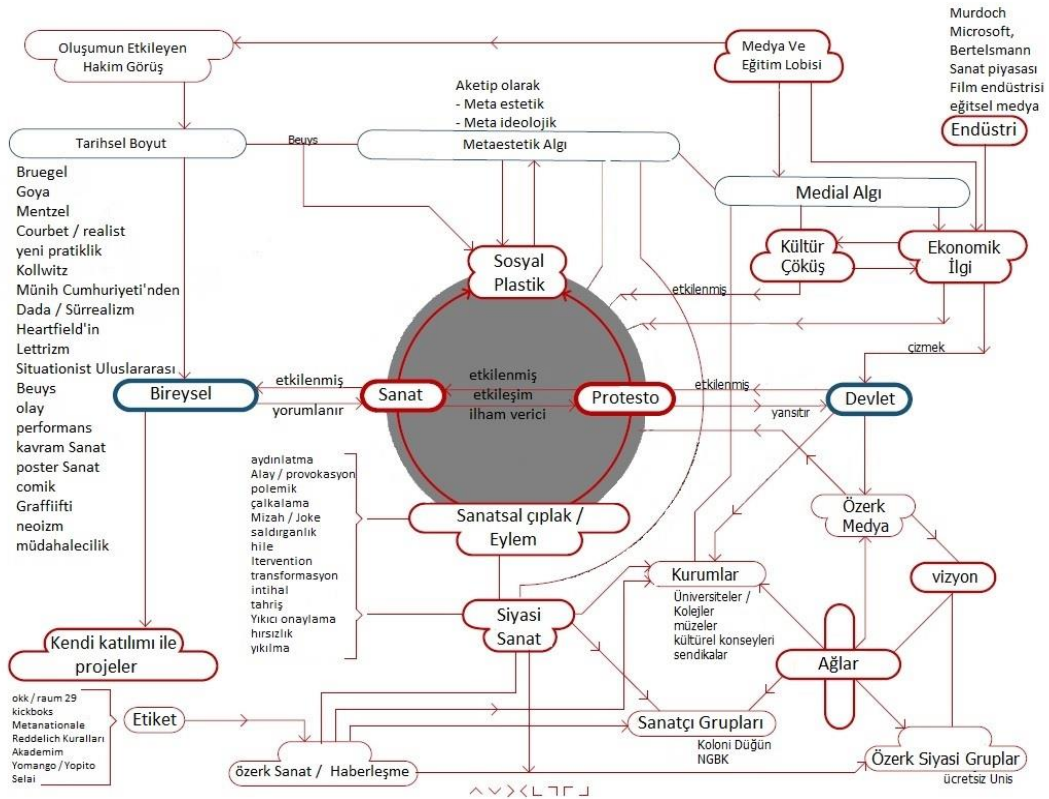
Etiketleme ya da imzalama (Tanging) olarak söylenen graffiti sanat toplumunda da olduğu gibi, graffitinin kökleri olduğu söylenir. Birinin topraklarını

işaretlemenin en bilindik ve yaygın yolarından biridir. Basit, hızlı, harflerden ve sayılardan oluşan stilize imzalar, etiketler (tags); son derece stilize edilmiş tipografik formlar ve yabancılar tarafından yapılan genellikle okunaksız yazıları içerir (Aktaran: Hughes, 2009: 5). Graffiti yazıları birçok estetik özelliğe sahiptir: etiketleme(tag), grafik form, mesajlar, stil ve sprey boya uygulamaları ve farklı yerlere ulaşma isteği hakkındadır.

Kurallar ve kodlar arasında “bombing(bombalama)” (bir yerdeki çoklu yüzeyler etiketleme(tagging) ya da sprey boya ile hızlı etiketleme uygulamasıdır.) bir etiketleyici(tagger) gibi pozlamayı en yüksek seviyeye çıkarmanın bir yoludur ki bu sebepten diğer graffiti sanatçıları arasında prestij ve saygı kazanır (Aktaran: Hughes, 2009: 5).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GRAFFİTİ VE STREAT ART: TARİHSEL ARKA PLANI

Resim 2 - Pablo Herman, 2008, Sanat ve Protesto-Toplumdaki Etkileşimler/Kunstund Protest-Wechselwirkungen in Unserer Gesellschaft-

Resim 2'deki tabloya göre protest sanatın kültürel dinamikleri, birey ve devlet arasındaki toplumsal ve dinamik bir sanat ortamından beslenir. Beuys yeni avangart sanat pratiklerinin kavramsal çerçevesini hazırlarken siyaset ve toplumla ilgili eleştirel bir tavır sergiler (Erdem, Türkan ve Erdem, Selvihan, 2018: 331).

3.1. Kurşuna Dizilenler: Goya, Çıkış Noktası, Analiz

Orta Çağ'ın ilk çelişmesini vasal-lord ikilemi oluşturmaktadır. Toprak sahibi lord, vassalına yani tebasına fief (bugünkü feodalite sözcüğünün kökeninin oluşturan terimlerinden) sözleşmesi karşılığında toprak devredip, bu devir karşısında vassal fiefi ekonomik olarak kullanmaktadır (Aktaran: Karadağ, 2017: 17).

"Feodalitenin temelleri lord-vassal arasında kurulurken, Orta Çağın ikinci çelişkisi kral ve ruhban sınıfı arasında şekillenir. Bu çağda Kral yetkilerini merkezi olarak kaybetmiş, iktidarını -özellikle Papa VII. Gregorius zamanından sonra- ruhani iktidarla zaman zaman paylaşmış, bazı noktalarda ise kaybetmiştir. Papalık dünyevileşme sürecini kendisini "*dünyevi korporatif ve hukuki içeriklerle*" (Aktaran: Karadağ, 2017: 17) geliştirerek sürecini tamamlamış ve iktidara ortak olmuştur.

"Goya'nın yaşadığı çağ olan aydınlanma çağında da yukarıda bahsi geçen üç iktidar ayağı, etkilerini farklı coğrafyalarda ve farklı yoğunluklarda sürdürmektedir. Ancak İspanyol Aydınlanma Çağı ve öncesinde İspanya sürekli kendi içerisinde devingen bir tutum izlemiştir. Francisco de Vittoria'nın düşüncesine göre; iktidarın ne papa ne de imparatora doğrudan ait olduğunu, kusursuz toplumunun egemeninin papa tarafından değil halk tarafından seçilebileceğini; Huarte de San Juan göreyse olgularda tabiatüstü değil tabii nedenler aramanın daha doğru olduğunu ileri sürerek skolastik tabulara karşı gelmişlerdir" (Aktaran: Karadağ, 2017: 20).

Bu bağlamda VII. Ferdinand'ın Fransız İhtilali ardından Napoleon'un düşüşü sonrası halkını sorguladığı dönemde, Goya krala bağlılığını Fransız rejiminin İspanya'yı işgalini resmeden 2 Mayıs 1808, 3 Mayıs 1808 *Kurşuna Dizilenler* eserleri ile göstermiştir (Aktaran: Karadağ, 2017: 23).

"Goya'nın '3 Mayıs 1808 Kurşuna Dizilenler' resminde Fransa'nın İspanya'yı işgal etmesinden sonra Madrid'in girişinde Fransız askerlerinin İspanyol halkından tutukladıkları kişileri kurşuna dizmesi ve bu olayın ardından çıkan isyanların altı yıl sürerek Joseph Bonapart'ın tahttan indirilmesine kadar varan mücadeleyi resmetmiştir" (Aktaran: Karadağ, 2017: 23).

3.2. Sosyal olaylarda: Courbet

Sanatçı kendisini bir protesto sanatçısı olarak tanımlamazdı; diğer sanatçıların, özellikle Proudhon'un yorumlarını ve heyecanı, sanatı ve eylemleri ile kamusal bir figür haline geldiği sanat tarihi tarafından böyle sınıflandırılmıştır. Gustave Courbet (1819-1877) sanat tarihine bakış açısını farklı bir yönde ele aldı. Eserlerindeki ele aldığı konular; toplumun alt sınıflarının zorlu ve istikrarsız yaşamını, iyi işleyen burjuvazi ve soyluluktur. Sanatçının mesleğini yaparken başarılı bir yol kat etmesi, sanatçının eserlerinde yer alan toplumsal ve politik olan figürlerinde içeriğin gerçekçi olması önemli etkenlerdendir (Herman, 2008: 19).

"1849 tarihli "Taş Kırıncılar" ve 1850 tarihli "Ornans'ta Cenaze" adlı eserleri

Resim 3 - Francisco De Goya, 3 Mayıs 1808 (Kurşuna Dizilenler) / Third Of May

Ayan'a göre; Courbet'nin hem kendi adına hem de sanat tarihi açısından dönüm

Resim 4- Gustave Courbet – Taş Kırıcılar -

noktası sayılabilecek iki önemli başarıydır. Çünkü bu eserler, halkın daha geniş katmanlarına uzanarak, onların yaşamlarını aktarması ve en önemlisi proletaryanın bilinmeyen ve sınırsız hayatına öncülük etmesi bakımından ilk örneklerdir. Böylelikle burjuvanın ideallerini bir kenara bırakarak bu eserlerle insanlık adına “an”ı yansıtabilmiştir" (Ayan, 2012: 1).

"Ayan'ın yorumlamasına göre; aslında otoriteler politik tehdit konusunda haklı sayılmıştır. “Taş Kırıcılar” adlı eserde insanı en ağır, en sevimsiz görevlerden ve yoksulluğu bir kader olmaktan kurtaramayan endüstrileşmiş çağa karşı yöneltilmiş bir ironiye sahiptir" (Ayan, 2012: 1).

Resim 5- Gustave Courbet - Ornans' Ta Cenaze –

"Courbet'nin sözü edilen "Ornans'ta Cenaze" adlı eserinde ise doğduğu köyde ölen büyükbabasının cenaze törenini konu almıştır. Bu resimde Ornans sakinlerine ait gerçek portreler resmedilir. Herkes olduğunca sakin ve doğal halleriyle üzüntülerini yaşamaktadırlar. Dolayısıyla köyde geçen bu sıradan cenaze töreni resmi jüri üyelerini oldukça şaşırtır" (Ayan, 2016: 1).

Honor Daumer zamanla politik karikatürleriyle sansasyon yaratıp genellikle önde gelen vatandaşları karikatürize ettiği için kanunla bir çatışma içinde kalmıştır. Kültür ve sanat arasında gerçek etkileşimlerin bulunduğu ilk şeydir ki bu sanat ile sosyal protesto ve politikanın arasındaki demokratikleşmeden gelir. Siyasi bir yönü olan Courbet Paris Komünü Kent Konseyine gerici yıkım sonrasında altı ay hapis cezasına çarptırıldı çünkü çalkantılı, yıkıcı ve antimilitarist imha eylemine karıştı. Alman gerçekçilik resminin temsilcisi Menzel'in ilk protesto resmidir (Herman, 2008: 19).

Resim 6 -Adolph Von Men Menzel, Victims Of The March Revolution Lying In State In The Gendarmenmarkt, 1848

Düşen sivillerin tabutlarının Gendarmenmarkt'taki Alman Katedrali'nin basamaklarında depolanmasının konu alan "Aufbahrung der Märzgefallenen" adlı bir belgesel resim. Menzel'in hem erken sosyalist hem de anarşist ve burjuva devrimcilerini gömerek toplumsal anı ilk kez Alman sanat ortamında görselleştirmiştir. Cenaze töreninde seçilen tema ve motifler egemen iktidar ilişkileri ve devlet baskısının yıkıcı bir eleştirisini uyguluyor (Herman, 2008: 20).

3.3. Guernica: Picasso, Çıkış Noktası, Analiz

Guernica Picasso'nun 1937'deki iç savaşı betimlemesidir. Küçük bir kasaba olan Guernica'nın bombalanmasından üç hafta sonra yaptığı bir eserdir. Bu savaş binlerce masum insanların yaralanmasına ve ölmesine neden olmuştur.

Herman (2008)'a göre; "Muhtemelen en çok itinatlı protesto sanat eseri olan Pablo Picasso'nun Guernica resmi Alman havacılar tarafından bombalanmış kasabaya karşı bir cevap niteliği taşır. Sanat tarihi tarafından reddedilemez olarak kabul edilmektedir. Guernica sembolü, son faşizmin neden olduğu acımasızlar için insanlığa adanmıştır. Stalinist partileri alet etmek (Picasso'nun birkaç sosyal açıdan siyasi ve daha gerçekçi heykeltıraşlık eserlerinden birinin tarafsızlaştırılması) hakkındaki tartışmadır" (Herman, 2008: 24). Guernica, savunmasız birçok sivil bölgenin ve savaş karşıtı kişilerin temsilcisi oldu (Şahiner, 2000: 1).

Resim 7 -Picasso, Pablo. *Guernica*. Museo Nacional Centro de Arte Reina Sofia, Madrid.

Resim 7'de keskin çizgileri, içinde bulunduğu kaos ve çarpıtılmış şekilleriyle Guernica, savaşın içinde bulunduğu tüm acıları gözler önüne serer. Resimde ölüm, yas ve trajedi hissini vermek için siyah ve beyaz renkler kullanılmıştır. Resimdeki tüm figürler çılgın atıyor ya da acıdan inliyor gibi ağız açık şekilde çizilmiştir.

"Resmin kaos üçgenin merkezinde 'at' boğuluyor şekildedir ancak seyircinin sağında demokrasi lambasını taşıyan Lady Liberty tarafından kurtarılabilir. Atın üzerinde özgürlük ve barış umudunu sembolize eden ya da Guernica'yı temsil eden göz/ güneş ışıkları/ lamba motifi olan ; "bombilla" ve "ışık" İspanyada ve eski İspanyada her ikinin de anlamı bomba demektir. Atın solunda minotaur (yarı insan yarı boğa) olarak tasvir edilen Franco (ayrıca Hitler ve Mussolini) annesinden bir çocuğu çalmaya çalışıyor: onların konumu Michelangelo'nun Pieta'sını hatırlatmaktadır" ("Sanal", t.y.: 1). "İzleyicinin bakış açısında yola çıkıldığında atın sağında çarpmıha gerilişi andıran bir karakter vardır: aynı zamanda Cehennem tasvirini Dante'nin Cehenneminde emici yer altı bir kuvvet olarak görünür. Merkezinde, Picasso'nun başyapıtının en altında parçalanmış vazodan büyüyen bir çiçek var; izleyiciye, İspanyol milliyetçileri ve Franco tarafından İspanya üzerine zorla yapılan egemenlik ve manipülasyonları anımsatır" ("Sanal", t.y.: 1).

3.4. Beuys Avangart Eğilim

"Deneysel, sıra dışı, yerleşik anlayışa karşı çıkan eserleriyle tanınan heykeltıraş ve performans sanatçısı Joseph Beuys (1921-1986), sanatı sosyal bir olgu, bir değişim dinamiği, bir devinim çabası olarak algılamıştır. Beuys, birer ritüele dönüştürdüğü çeşitli performanslarında, sanatın bir süreç olduğu düşüncesini yansıtmıştır. Verdiği derslerini ve konferanslarını da birer sanat eylemi olarak düşünmüştür. 1962 yılında **Fluxus** hareketinin üyesi olan Beuys, sanatı toplumsal ideallerini dile getirebileceği bir alan olarak görmüştür" (Kavrakoğlu, 2016: 1).

Siyaset ve toplumla ilişkili olarak ürettiği sanat eleştirisi, sosyal sistemde derin ve temel bir değişikliğe ihtiyaç duyulduğunun altını çizen bir ifade biçimidir (Herman, 2008: 29).

Resim 8- Ölü bir tavşana resimler nasıl açıklanır?
Beuys ,bu çalışmasında kendi resimlerini ölü bir tavşana anlatır.

3.5. Petrogliflerden (Kaya Resimleri) Günümüz Graffiti'sine

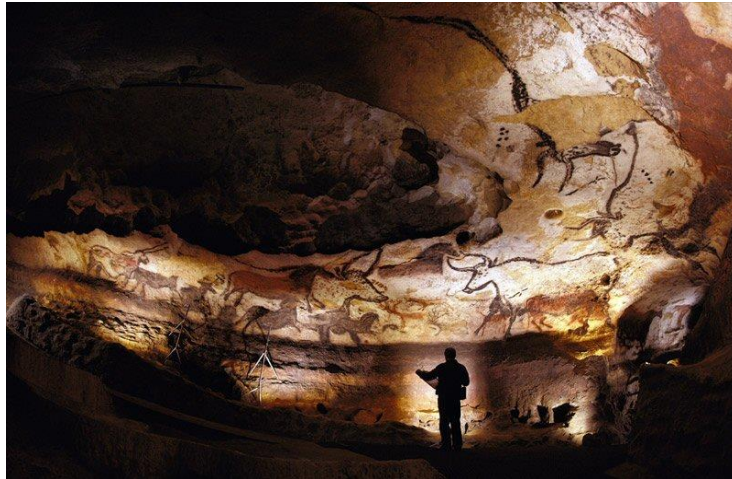
Eski çağlardan bu yana insanlar sanatı kendilerini ifade etmek için oluşturdukları bir imge aracı olarak kullanmışlardır.

Bu bağlamda insanın ruhsal, duygusal, zihinsel ve fiziksel tatminini sağlayan, meydana getiren sanatçısına ve tüketicisine haz veren çok kapsamlı bir kavramdır. Ayrıca sanat, bireyin bulunduğu toplumda etrafında olup bitenlere karşı kendini farklı biçimlerde ifade edebildiği dinamik bir süreçtir (Aktaran: Mercin, 2009: 18).

Dolayısıyla sanatın, toplumsal ve kültürel alandaki işlevinin de sınırlı kaldığı söylenir. Gerçekleşmiş bir olay ve olguyu resimle belgeleme düşüncesi bütün kaya resimlerinin ortak özelliğidir.

"Mağara duvarlarına yapılan ve bugünkü graffiti ile ilişkilendirilen resimlerin tarihi, M.Ö. 15 000 -13 000 yıllarına dayanır. Bu mağara resimlerinin ilk örnekleri, Paleolitik çağda yapılan, Fransa'daki Lascaux Mağaraları'nın duvarlarında ve tavanlarındaki hayvan resimleridir. Yüksekliği 5, eni 17 metreye kadar varan resimlerde, geyik, boğa, at, keçi gibi hayvanlar, anlamı hala tamamen çözülmemiş bir takım işaretlere birlikte tasvir edilmiştir. Bu resimler kazıma, boyama ve çizim teknikleriyle yapılmış ve sarı, kırmızı, siyah, kahverengi renklerinin farklı tonlarında yapılmışlardır. Bu mağaranın o dönemde, av öncesinde yapılan büyü törenleri için kullanıldığı sanılmaktadır" (İnal, 2011: 4).

"Bulunan diğer duvar resimleri ise yine Paleolitik çağdan kalma İspanya'daki Altamira Mağarası'nın duvarlarındaki resimlerdir. Aşırı boyası ve toz haline getirilmiş minerallere yağ katılarak elde edilen kahverengi, siyah, kırmızı renkli boyalarla yapılmış olan bu resimlerde bizon, geyik, boğa ve diğer av hayvanları çok detaylı yer alır" (İnal, 2011:4).

Resim 9 – Lascaux Mağarası-

Resimlemenin kültürel bir olgu olmasının yanında, içgüdüsel bir yönü de vardır. İspanya'nın kuzeyindeki paleolitik çağa ait Altamira mağarası avcı ve toplayıcı yaşamı betimleyen ilk duvar resim örneklerine ev sahipliği yapmaktadır. Mağara dönemi imgesel resim örneklerinden olan kaya resimleri (petroglifler) ise günümüze kadar Picasso başta olmak üzere birçok sanatçıyı yalın anlatım dili ve güçlü desen çizimleriyle etkilemiştir.

Mağara duvarlarına avcı-toplayıcı yaşama dair sembolik anlamdaki imgesel resim örneklerini çizdiren dürtü; çocukların duvarları karalamaları, ergenlik dönemindeki gençlerin spreyle boyalarla kamusal alandaki kent mobilyalarına yönelik boyasal vandalizmi sokak sanatının oluşum sürecini etkiler. Bu provakatif süreçte; temel olarak bireyin kendini ifade etmesi, varoluşunu kanıtlanması ve dış dünya ile bağlantı kurması için sokak sanatı bir araç ve bir enstrümandır.

1950'ler ve 60'ların sonlarının kültürel olgusu olan Pop sanatı, 'yüksek sanat' ayrıcalığını ve avangart iddialarını reddetti. Onun ikonografisi, sanat arasındaki mesafeyi kısaltmak ve amacı övgü, yergisiz veya sosyal eleştiri şeklindeki kişisel olmayan görünümüdür. Graffiti ve sokak sanatı alanında Dünyaca ünlü çalışmaları olan İngiliz sokak sanatçısı Banksy'nin çalışmalarında, şehir konseyi ilanlarını ti'ye alan mesajlara yer vermiştir (Aktaran: Candemir, 2008: 2).

"1960'lı yıllarda graffiti kavramı; 'hip-hop' veya 'New York stili' ile özdeşleşmiş ilk etiketler, ad veya takma isimler bu dönemde görülmeye başlamıştır. Bu bağlamda; grafitinin genel olarak beslendiği felsefe hip-hop kültürüdür. Hip-hop kültürünün ortaya çıkmasında özellikle Bronx ve Queens gibi dış mahallelerde uygulamaya konulan sosyal konut projelerinin etkisi büyüktür. Devasa konut alanlarında yaşamak bu bölgede oturanlarda zamanla hızlı bir kimlik kaybı ve tecrit hissi yarattı. Hüküm süren kronik yoksulluk ve işsizlik şiddeti, uyuşturucu kullanımını ve bölgeye hâkimiyete yönelik çete savaşlarını da beraberinde getirdi. Sosyal yaşamda varlığını sürdüren fiziksel şiddet, ırk ayrımı ve Vietnam Savaşı sonrası travmalara tepki olarak bir ifade aracı olarak hip-hop kültürünün doğmasına sebep oldu" (Güneş, 2007: 39).

Hip-hop kültürü kaynağını graffitiden alarak gelişir. İmaj bakımından kısaltmalı süreç sanatçıyı bir düşüncenin esasına odaklar. Bu şekilde, tek başına ikonik çizimler ortama uyar (Aktaran: Candemir, 2008: 2).

“Duvarları dolduran ‘sıfır mesaj’, artık 1968’deki kentsel isyanın dönüşen dalgası halinde yeni bir gövde oluşturuyordu: Grafiti !...Baudrillard bu olguya ilişkin şöyle yazıyordu: “Kod kendi bölgesi içinde alt edilmeli, kendi silahıyla vurulmalı, kendi mantığı kendisine karşı kullanılmalı, kendi göndergesel olmama durumu aşılmalıdır; şeyleri, gidebilecekleri en uç noktaya yani doğal bir şekilde tersine çevrildikleri ve çöküp gittikleri noktaya kadar götürmek gerekmektedir” (Aktaran: Candemir, 2008: 4).

Berlin Duvarı’nın yıkılışında Graffiti’nin rolü göz önüne alındığında, Graffiti ve Sokak Sanatı’nın doğasında olan özgürlükçü ve protest yapılar, Berlin Duvarı’nın yıkılış sürecine yalnızca eşlik etmeyen ayrıca bu yıkılışı çağırان, müjdeleyen ve kutlayan sokak sanatı üzerinde görülebilir. Berlin Duvarı, Soğuk Savaşın doğu ile batı arasına çekilen ‘demir perde’nin vücut olmuş halidir (Bal, 2014: 40). Berlin duvarının yıkılmasıyla gerçekleşen özgürleşme süreci sanatsal dışavurumları da beraberinde getirmiştir.

Böylece 1970’lerin özgürlükçü hareketiyle birlikte Batı Berlin gençliği kendisini grafitiyle ifade etmeye başlamıştır. Bunun sonucunda duvarın batı yakası sokak sanatlarının en yaratıcı örneklerinden grafitinin basit biçimlerine kadar yazı ve resimlerle donanmışken diğer yakanın duvarlarının boş olması, Doğu Berlinlilerin üzerindeki baskıcı rejimi ifşa ediyordu. Batı ile doğu arasında bu çelişki ve dikkat çekici farklılık Edward Murray adlı bir Fotoğrafçı tarafında belgelenmiştir (Bal, 2014: 40).

Resim 10- (Berlinduvarının yıkılışının altı ay sonra çekilmiştir.)(Berlin Wall Art, 2013).

Bu bağlamda Thierry Noir adlı bir sokak sanatçısının Berlin Duvarı'nın yıkılışına eşlik eden graffitileri uluslararası bir statü, değer kazanarak grafiti üzerinden özgürlük isteminin sanatsal bir ifadesi olmuştur (Aktaran: Bal, 2014: 41).

Noir duvarın yıkılışından daha önce nöbetçi askerlerle kedi-fare oyunu oynayarak yaptığı graffitilerle neyi amaçladığını The Guardian gazetesine verdiği röportajda şu şekilde anlatır: *'(Grafiti), benim için bu mistik duvarın sonsuza kadar dayanmak üzere inşa edilmediğini ve değiştirilebileceğini insanlara gösterebileceğim bir yoldu'* (Bal, 2014: 41).

Resim 11- Berlin Duvarı / Therry Noir Marcel Duchamp'la ünlenmiş "pisuarı" Berlin Duvarına yerleşmesi

Resim 12 - Berlin Duvarı üzerine yapılan ilk grafiti örneklerinden Thiery Noir'ın 'Fil' adlı sokak çalışması (Noir, 2014)

"Noir'ın Berlin Duvarı üzerine yaptığı ilk murallardan biri, 'fil' adlı çalışmasıdır. Söz konusu çalışma, ideolojik kamplaşmaların ve totaliter sistemlerin bir eleştirisidir" (Bal, 2014: 41).

"Noir'ın bu çalışması 'başarının anahtarı' olarak her gün ağır bir şekilde çalışmayı temsil eden fil figürü ile temsil ederek çalışmayla mutluluğun özdeşleştirildiği komünist totaliter rejimlere bir karşı koyuştur" (Bal, 2014: 41).

Graffiti ve Sokak Sanatı 70'li yılların başında New York'a göç eden Philadelphialarla asıl ününü bu şehirde kazanmıştır. "İki şehir merkezinin coğrafi yakınlığına rağmen, Philadelphia'dan New York'a 'kuzeydoğu göçü' başlangıcı ortaya çıkmamıştı, ta ki TOPCAT 126 meydana çıkmış ve 'BroadwayElegant" yazım tarzını oluşturmuş, bir süre sonra New York şehrinin kendi yazım karakteri gündeme gelmiştir (Aktaran: Tan, 2010: 20).

Resim 13- Taki 183 – New York metrosuna yaptığı çalışması

Austin'e göre; New York bir insanın "isim yapabileceği", "hiç kimse"den "birine" dönüşebileceği bir şehir. Şehirde her gün yayınlanan reklamlar, bilbordlar tek bir mesaj vermektedir "bu ismi unutma" ve nihayetinde ismini bir yerlere yazmak, bu ticari kültürel birikimle yakından alakalıdır. Eğer paran yoksa ve ismini herhangi bir kamusal alanda yazılı görmek istiyorsan tek yol bu gibi gözükmektedir (Aktaran: Tan, 2010: 20). TAKI 183 ve diğer yazarların takip ettiği yol ve amaçları kamusal alanda yaptıkları faaliyetlerle medyanın dikkati çekmektir.

Ulaşım sistemlerinin başta metro olmak üzere bakımı zorlaşmış ve bakım maliyeti artmıştır. Bu nedenle artan graffiti sanatçısı ve yapılan grafitiler bir müddet sonra New York Transit İdaresi (Tİ) tarafından bir problem olmuştur. Taki'den olumlu yönde bahseden makalenin aksine bu sefer zararlı bir gençlik çılgınlığı olarak göstermiştir. Medya belli bir kamuoyu oluşturmuş ulaşım sisteminde ortaya çıkan masraflar nedeniyle tepkiler oluşmuştur. Bazıları da ortak kamu alanlarındaki

grafitiler nedeniyle şehrin görsel düzenin bozulduğu için tepki göstermişlerdir (Tan, 2010: 20).

"1972 yılında NY Şehir Meclisi başkanının "grafitiyle savaş" çağrısı ve her ayın bir gününü "grafiti karşıtı gün" ilan etme teklifi pek ciddiye alınmasa da grafiti ile "savaş" kavramı NY belediye başkanı John Lindsay'in önerisiyle çıkan, markerların ve sprej boyalarının satışının sınırlandırılması yasası ve belediye ve ilgili kamu kurumlarınca oluşturulan "Grafiti Karşıtı Görev Gücü" ile varlığını sürdürmüştür" (Aktaran: Tan, 2010: 20).

Grafitiyle savaşı kazanmanın mümkün olamayacağını ilk fark eden NY Şehir Meclisi olmuş ve bundan dolayı grafitinin tüm şehri istila etmesini engellemek için belirli kamusal alanları graffitiye ayırmak zorunda kalmıştır. Bu da grafitinin kamusal alandan silinip atılamayacağını ve de zoraki kabullenişin bir göstergesidir.

1972 sonunda da Tİ metro trenlerinin vagonlarını yeniden boyama kararı almış ve uygulamaya geçirmiştir. Bu karar sonucunda graffiti yazarlarına kendilerini ifade edecekleri geniş alanlar tahsis etmişlerdir. Yazarlar, bu alanlarda kendilerini ifade etme amacıyla farklı olma kaygısına düşmüş böylece her bir yazarın kendine özgü üslup oluşturmuşlardır. Tag'ler yerini daha büyük, çok renkli parçalara bırakmıştır (Tan, 2010: 21).

Belirli bir kamusal alanda özgürce boyama rahatlığı grafiti stillerinde değişikliğe yol açar.

Bu sebeple, önceki sert, köşeli, durağan tipoloji yerini üç boyutlu, daha yumuşak, yuvarlak hatlı, dairesel, balon gibi veya daha keskin, kontrast renklerden oluşan, dikkati çeken nitelikte bir yazı karakterine bürünür. Vagonun tepesinden en altına kadar yapılan kalın harflerden oluşan büyük grafitiler ve iç içe geçmiş karışık harflerden oluşan ve okunması zor olan "wildstyle" tarzındaki grafitiler ortaya çıkmıştır. Yeni mekanlarda bir yanda büyük boyutlar da çizilen tarzlar bir yandan da kendini estetikten çok niceliksel yoğunlukla ifade eden, yüzeylerde bombing yarışını gösteren iki renkli, kalın büyük harflerin sadece içinin boyanmasıyla oluşması ve kolay olması nedeniyle seri bir biçimde ve çokça yapılabilen "throw-up"ları ortaya

çıkarmıştır. Kendini gösterme ve ünlü olma ilk dönem de duyulan “saygı”yı ortadan kaldırmış ve yazarların daha da “fame” kazanmak için birbirlerinin çalışmalarının üzerine yazması demek olan “crossout”u ortaya çıkarmıştır (Tan, 2010: 23).

Grafitinin biçimsel gelişimde, alanın büyüklüğünden doğan rahatlık harf ve diğer anlatım öğelerinin stillerinde değişikliğe yol açar ve bir sanatçı gibi “isim yapmak” çabasına girerler.

Bu dönemde grafiti karşıtı düşüncelere ve graffiti yazılarına alınan önlemler graffiti sanatçılarının birbirleriyle olan bağlarını kuvvetlendirmiş bunun sonucunda üye oldukları “crew” olarak adlandırılan gruplar ortaya çıkmıştır. Çalışmalarına kendi imzalarını atarken üyesi oldukları crew’lerinin kısaltmalarını da yanlarını eklemeye başlamışlardır. Crew üyeleri yakalanma tehlikesine karşı bir birlerini kolları bu sebepten birlikte yazarlar. Bu süreçten sonra Graffiti yazarları yalnız kendi isimleri için değil crew'lerinin adını da duyurma çabası içine de girmişlerdir. Yazarlar arasında, gerek estetik kaygısı güden çalışmalar olan “piece”ler gerekse olabildiğince fazla ve yoğun bir şekilde yapılan “throw-up”lar vasıtasıyla daha çok ün kazanıp “king” olma yarışı ortaya çıkmıştır (Tan, 2010: 23).

80’li yıllara gelindiğinde teknik ve yazılarındaki iletiler açısından grafiti uygulamalarında farklılıklar ve gelişimler gözlemlenir. “Stensil sanatçıları, popüler kültür imajları ve halka açık objelerin sanat olabileceğine dair Dada ve Pop’un fikrini benimsemiştir (Candemir, 2008: 2).

1980’lerde New York sokaklarında faaliyet gösteren sokak sanatçılarından biri de Jean Michel Basquiat dir. Basquiat’ı diğer sokak sanatçılardan farklı kılan özelliklerden biri de sokaklardan sanat topluluklarına ve galerilere ulaşan ilk örneklerden olmasıdır. 80’lerdeki Pop Art’ın Graffiti üzerindeki etkisinden Basquiat’ın eserleri de payına düşeni almıştır. Graffiti’nin sanat olmasındaki etkisi yadsınamaz olan Basquiat, Pop Art sanatçısı olan Andy Warhol ile birçok çalışmaya imzasını atan önemli bir sanatçıdır.

Resim 14- Jean Michel-Basquiat's -*Untitled* (1982)

90'lı yıllarda küreselleşme olgusu ile graffiti kültürü, sanatçıların eserlerini müze ve galerilerde sergilenen ve satın alınan meta algısına tepki olarak sanatı sokağa taşımıştır. Graffiti kültürüyle ortak yönü olan rap ve hip-hop kendine özgü bir yaşam tarzıyla evrensel boyuta ulaşmıştır.

Sosyal ve kültürel değişimler bireyleri psikolojik anlamda toplum içindeki varlığını kanıtlama bir dışavurum olarak kendini göstermektedir. Kentin alt kültürünü oluşturan ve kentin kenar mahallelerinde yaşayan göçmenler sorunlarından biri haline gelmiştir. Şehrin işgücü içerisinde yer alan göçmenler ne olursa olsun bir kere şehre gelmiş bulunmaktadır (Aktaran: Candemir, 2008: 3).

“Metropolitan insan, olağandışı fazla dürtüye (stimulation) sahiptir ve kendisini kökünden kopararak dışsal çevredeki etkenlere karşı koruyan bir mentalite geliştirir. Bunun anlamı, kalbiyle değil kafasıyla hareket etmesi gerektiğidir. Kentsel ortamın uzmanlaşmasıyla pek çok istikamette uzanan entellektüelite, kentin karakteristiğidir" (Aktaran: Candemir, 2008: 3).

Bireylerin kimi zaman kendi adını kimi zaman da kendisine seçtiği başka bir adı, lakabı, benzetmeyi kentin duvarlarına yazması; grafitiyi kentin temel sorunlarından biri olarak algılanır. Bu davranış biçimi bireylerin halkın içinden çıkararak kendini duyurma, üne ulaşma isteği kendini gösterir. Küreselleşen dünyada hızla yayılan neo-liberal politikaların dayattığı iktisadi ve sosyal koşullar, zaman ve mekan farkı gözetmeksizin tüm metropollerini toplumsal ve kültürel kutuplaşmaya doğru götürmektedir: bir yanda gün geçtikçe zenginleşen bir toplum diğer yanda sürekli fakirleşen, fakirleştikçe kendi içinde tekrar ayrılan yerel halk ... (Aktaran: Candemir, 2008: 3).

Kültürel kutuplaşmanın giderek arttığı böyle bir ortamda bireyler gittikçe yalnızlaşır ve buldukları ortamda graffiti onlar için sıkıştıkları alandan bir çıkış yoludur. Kentin kendi içindeki bu bölünmeler ve bireyler arasındaki giderek artan kutuplaşmalardan bir an kendilerini uzaklaştıran graffiti sanatçılarının beslendikleri kaynaklarda yine yaşadıkları ortamlardan elde ettikleri birikimlerdir.

“Geleneksel duvar yazısı sanatçıları, çalışmalarında püskürtme boya kullanırken, "sokak sanatçıları", buğday macunlaması, etiketler, stensil (şablon), grafiti ve mozaik çini gibi farklı araç ve teknikleri uygulamaktadır. Kaçak olarak yapılan stensil ve grafitilerin çok hızlı yapılması gerekiyor, aksi halde yazıcının yakalanma tehlikesi mevcut. Yazıcılar, seçtikleri isim ve motiflerle kendilerini ifade ediyorlar. Sokak sanatı, muhalif kaynaklı (örneğin hükümete veya "resmi" sanata karşı olan) sanata atıfta bulunmasına rağmen, kamu alanında –yani sokaklarda uygulanan her türlü "sanatı" içermektedir" (Aktaran: Candemir, 2008: 4).

Protest tavrını stensil tekniği ile birleştirerek dünya çapında isim yapan graffiti sanatçılarından biri Banksy'dir.

Özel ve kamu mülkiyetine ait duvarlara yapılan grafiti kanunlara takılır, çoğu zaman silinip yok edilir ve kişilerde cezalandırılır. Bunları bilen Graffiti ustalarından Banksy şöyle özetliyor; *‘Yakalanma kokusunun ortaya çıkardığı adrenalin, şehir gri ve sönük duvarlarını ‘özgürce’ renklendirmenin ve sanatını açık alanda yüz binlerce*

paylaşmanın verdiği haz, pipolu ressam pozlarına girmeden sokak sanatı icra etmenin gururu...’ (Aktaran: Candemir, 2008: 4).

Resim 15- Banksy - İngiliz graffiti sanatçısı Banksy nin ünlü resimlerinden biri .

Banksy’ın eserlerindeki yaratım felsefesi; savaşlar ve küreselleşme politikalarından biri olan tüketim toplumu üzerinedir. Banksy yapmış olduğu çalışmalarda iletmek istediği sosyo-ekonomi, sosyo-kültürel ve sosyo-politik mesajlarında mizahi, sivri, politik, düşündürücü yönden göndermeler kullanmaktadır. Grafiti’ye geleneksel sanata alternatif olarak üreyen bir sanat anlayışı ‘Culture Jamming’ deniliyor. İfade etmek istedikler düşünce çağdaş sanat türlerinde bir galeriden diğerine taşınırken ve belirli insanlara hitap ederken sokak sanatında stabil olsa da bir çok kesime hitap eder ve geniş kitlelerde kendini gösterir. Buradaki asıl amaç maddi değil manevidir; yaptıkları çalışmanın amacı doğrultusunda bireylerde ne tür duygular uyandırdığıdır (Aktaran: Candemir, 2008: 4).

"Grafiti; göstergeler düzenine karşı olarak yaptığı saldırıdan, her türlü bildirişimden, iletiden arındırılmıştır. Bu durumuyla da plastik sanatlar için bir olanak sunar. Kapsadığı dünyayı, olguları, zihni, tarihi, zamanı ve mekânı, sınıflı toplumu ve meta üretiminin/ değiş tokuşunun verili değerleri ve kurguları dışında kalarak yeni imajlar oluşturur. Grafitinin genel olarak illegal (yasadışı) bir uygulama olması, bu konuda yasa eksiklikleri, tarihsel eserler, özel konutlar dahil, herhangi birçok yerin rastgele boyanarak grafiti zemini kabul edilip uygulama yapılması,

grafitiye bakış açısının ağırlıklı vandalizm olarak kabul edilmesinde rol oynamış, uygulayanlar hakkında yasal işlemler yapılmıştır" (Aktaran: Candemir, 2008: 4).

Sokak sanatı, sadece graffiti den oluşan bir sanat değildir. Sanatla az ya da çok alakası bulunan, sokakta icra edilen her türlü aktivite sokak sanatı olarak nitelendirilir. Bu nedenle sokak sanatı yalnızca yaratıcılığın ve özgünlüğün sınırlılıkları ile tanımlanamaz. Sokak sanatı farklı kültürleri ve insanları bir araya getiren çok kültürlü ve çok katmanlı bir olgudur.

Sokak sanatı, bireyleri sıradanlıktan çıkararak yaşamlarındaki durağanlığı, kentin dinamik kültürel öğeleriyle değiştirme konusunda oldukça davetkâr ve baştan çıkarıcı bir araçtır.

Sokak sanatı insanlara ulaşma konusunda oldukça güçlü bir platformdur. Çünkü sanat ve içerdiği değer bağlamında sanat eseri ve toplum arasına duvar örmez. Sanat üreticisi, sanat eseri ve sanat tüketicisi aracısız olarak yolları sokakta kesişir. Farkında olmadan sokak sanatın bir parçası olur.

Günümüzde ise özellikle sokak sanatında bu algı eskisi gibi değildir. Birçok gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde sokak sanatı devlet destekli yapılabilmektedir. Bundan dolayı kısmi olarak yasal statüye alınarak kabul görmüştür. Türkiye’de önceleri sokak sanatı farklı algılanırken günümüzde bu sanata daha hoşgörüselle bakılabilmekte ve hatta birçok belediye tarafından bu sanat desteklenmektedir. Sokak sanatı söylemi ve graffiti o kadar bütünleşmiştir ki sokak sanatı denilince bazı kesimlerin aklına ilk önce “anarşist” eylemler gelmektedir. Bu düşünce “darbe yılları” dönemlerindeki etkinin hala yıkılamadığının bir göstergesi ve bireylerin bilinçli olarak hatırlamak ve yüzleşmek istemedikleri zor yıllardır. Her ne kadar sokak sanatının günümüzde algılanışı daha çok bir eser bırakma eylemi olsa da sokak sanatının muhalif duruşu doğasında mevcuttur. Öyle olmasaydı graffitinin yeri galeri ve müzeler olurdu. Tabii bu durum kamusal alana zarar veren Vandalizm ya da anarşist düşünceyle de ilişkilendirilmemelidir.

3.5.1. Türkiye’de Graffiti ve Sokak Sanatı

Türkiye'nin duvar yazıları ile ilk defa karşılaşması; 60’lıyıllardan sonra siyasal ortamlardaki kutuplaşmalardır. Siyasal güç göstergesi ve “kurtarılmış” bölgelerin belirlenmesi amacı ile duvar yazıları yazmak isteyen gençler gece boya, güne ait öfkelerinin yanı sıra yarına olan umutlarını da duvarlara yazmışlardır (Aktaran: Erdoğan, 2009: 90).

Bu bölgelerdeki siyasi içerikli yazılar graffiti sanatına teknik ve estetik açıdan uymasa da doğasında bulundurduğu protest tavrı ortaktır. Dünyada olduğu gibi bugün anladığımız anlamda graffiti ve sokak sanatı 1980’lerin ortalarında duvarlarda yerini almaya başlamıştır. Bir ideolojiye ait olmayan; okunması zor bu yazılar kentlerin duvarlarında yer almaya başlamıştır (Erdoğan, 2009: 90).

80’li yıllardaki siyasi eylemlerine yönelik ifadeleri sergiledikleri kamusal alanlar, duvarlar ve kent mobilyalarını primitif anlamda ilk örneklerdir. Burada içerdiği mesaj önemli olup yazı karakterleri yalındır.

Türkiye’de, ilk olarak İstanbul Bakırköy’de başlayan graffiti; “S2K” grubu ile karşılaşmıştır. O dönemler Türkiye’de spreyci boya olmadığından grafitiler eskiz defterlerine (sketch book) taslaklar halinde yapılmıştır.

Resim 16 – S2K -

"İlk grafiti 1985 yılında "TURBO" tarafından Soğanlık-Yakacık'ta gerçekleştirildi. Aynı dönemlerde "MİKO", Bağdat Caddesi'nden "Ramon", Bakırköy'den "AKİ", Kocamustafapaşa'dan "NASTY" yazan diğer grafiti sanatçılarıdır" (Erdoğan, 2009: 90).

Resim 17 - TURBO – Tunç Dindaş -

"1998 yılında grafitiye başlayan ve yedi "crew" den (terminolojide grup, ekip anlamında kullanılmaktadır) oluşan GNG Klan'ı legal olarak grafiti yapmaya başlayan ilk grafiti grubu olmuştur. Bayrampaşa ve Güngören Belediyesi, Merter'deki kola fabrikasının arkasındaki duvarları graffitistlere bırakarak, yerel yönetimler tarafından grafitiye destek veren ilk örnekler ortaya çıkmıştır. İnternetin sınırları kaldırması ile yapılan çalışmaların yerelliği azalsa da; 90'lardan itibaren Türkiye'de yüksek kalitede grafiti örneklerini görmek mümkündür" (Erdoğan, 2009: 90).

"Dünya'daki gelişiminden farklı olarak Türkiye'de 'Nuri Alço Revival Organization' (Nuri Alço'yu Yeniden Diriltme Kuruluşu) toplumsal çarpıklıklara da değinen bir yaklaşımla yer bulmuştur. İnternette manifestoları bulunan oluşum; duvarlara 10 metreden görünecek şekilde 'Nuri Alço' yazan ve bunu internette yayınlayan kişileri üye olarak kabul etmektedir" (Erdoğan, 2009: 90).

İlk defa 2006 yılında "Meeting Of All Stars"la graffiti festivalleri düzenlenmeye başlanmıştır. İstanbul'da düzenlenen graffiti etkinliklerine dünyaca ünlü graffiti sanatçıları katılmıştır. Türkiye'den de ünlü grafiti sanatçıları bu etkinlikte yer almıştır. 2014 yılına kadar bu etkinlikler devam etmiştir.

2014 yılında Meeting all of stars' a Saber MSK (ABD), Roid (İngiltere), Nychos (Avusturya), Sobekcis (Avusturya), Dems (İspanya) Vans The Omega (Avustralya), The Dark Roses (Danimarka), Hard - Creme (Almanya) Del (İspanya), KReal (İspanya) ve Türkiye'den: Turbo, Wyne, Hero, Leo Lunatic, Tabone, Punch, Semi, Funk, Kmr, Copik, Krys, Nub+, Choma, Eka, Dozer, Bedae, Meks, Set, Spook, Dark, Keos, Nuka, Oneson, Shione, Mcroy, Worm, Coper, Ark, Ares, Zest, Neak, Traumas, Saint, Rules, Space, Case, Chek, Sure, Kaos, Kems, Zone, Bomes, Reac, GST, Duvok, Besk, Shero, Stalker, Med katılmıştır.

Resim 18- 2014 Meeting All Stars etkinliği -

Günümüzde graffiti ve sokak sanatçılarına yönelik toplumsal baskı ve kısıtlamanın giderek azalmasıyla grafiti ve sokak sanatı örnekleri almıştır.

Başta İstanbul ve İstanbul'un semtleri olmak üzere graffiti çalışması ve yapılması hızlı ama hazırlanması zaman alan stencil tekniği ile yapılan çalışmalar hemen hemen Türkiye'nin her yerinde yer almaktadır.

İstanbul- Kadıköy Belediyesinin 2012 yılında başlattığı " Mural İstanbul Street Art Festivali" Kadıköy'ün boş, sıkıcı, gri duvarlarının yerine rengarenk, yaşam dolu mekanlar haline getirilmesi amaçlanmıştır. Kadıköy'ün duvarlarına yerli ve yabancı bir çok sanatçı eserlerini aktarmıştır. Bu yıl 20 haziran-7 temmuz arasında yapılacak olan "Kadıköy Mural Festivali 2018" de yerli ve yabancı sanatçılar katılacaktır.

Resim 19- Kadıköy Mural Festivali

Akademik anlamda sanat eğitimi alan sokak sanatçılarının önemli bölümünü güzel sanatlardan mezun sanatçı adayları oluşturmaktadır. Türkiye'deki graffiti ve sokak sanatının batıdaki gibi uzun bir geçmişi olmadığından çoğunlukla İngilizce kelime ve kelime kalıpları, stilleri kullanılmaktadır. Her ne kadar sanatın ticari bir meta haline getirilmesine tepkili olsa da, günümüzde graffiti ve sokak sanatı artık "para etmektedir." Kamusal alanda yapılan stencil, sticker, afiş çalışması ve tag'lar giderek galerilerde de yerlerini almıştır. Bu durumu eleştiren, graffiti ve sokak sanatının yerinin sokaklar olmasından yana olduğunu savunanlar kadar bu durumdan hoşnut olanlar da var.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4.1. KAMUSAL ALAN: SOKAK SANATI ALGISI VE TOPLUMSAL YÖNDEKİ ETKİLEŞİMLER

"Henri Lefebvre (2015) *Şehir Hakkı* kitabında yer alan "Kent" i vurgulayan kısımda "kent ne maddi bir morfolojiye bağlı olarak ne de bundan kopabilecek şekilde tanımlamaktadır. Kent, zaman dışı bir öz değildir; sistemler arasında bir sistem ya da diğer sistemlerin üzerinde bir sistemde değildir. Zihinsel ve toplumsal bir biçimdir, eş zamanlılığın, bir araya gelmenin, çalışmanın, karşılaşmanın (daha doğrusu karşılaşmaların) biçimidir. Niceliklerden (mekânlar, nesnelere, ürünler) doğan bir niteliktir. Bir farklılıktır daha doğrusu bir farklılıklar kümesidir" (Lefebvre, 2015: 99). şeklinde belirten "Lefebvre, kentsel biçimi de iki yönde ele almıştır. Zihinsel olarak: (olayların, algıların, "gerçek" içindeki bir kümeye ait öğelerin) eş zamanlılığı. Toplumsal olarak: civarda, "çevrede" var olanın buluşması ve toplaşması (mal ve ürünler eylem ve faaliyetler, zenginlikler) dolayısıyla toplumsal bakımdan ayrıcalıklı yer olarak, (üretici ve tüketici) faaliyetlerin anlamlı olarak eserle ürünün buluşması olarak kent toplumu" (Lefebvre, 2015: 106) şeklinde belirtilmiştir.

Kamusal alan' kavramıyla kendi içinde bir anlamda kamuoyuna benzer bir alanın oluşturabileceği, toplumsal yaşamımızın bir parçasını tanımlıyoruz. Kamusal alanların en önemli özelliği tüm halka açık olmasıdır (Habermas,1995: 1).

Kimi zaman herkesin anlayabileceği şekilde düşüncelerini açık bir şekilde aktaran sanatçılar kimi zaman da yapılan çalışmalarla izleyiciyi düşündürerek sonuca ulaştırır bu perspektiften bakıldığında sokak sanatının günümüzde ulaştığı etki nokta yadsınamaz boyutlardadır. Bu bağlamda sokak sanatının günümüzde ulaştığı yerde protest tavrı ve muhalif duruş düşüncesini desteklemesinin katkısı büyüktür (Cansız, 2012: 28).

Dünyaca ünlü graffiti ve sokak sanatçısı Banksy, şehrin maddi morfolojik yapısından bağımsız tutulamayacak sosyal ve politik mesajları olan yerleşik algıları sorgulayan ürünleriyle kent toplumunu buluşturmuştur.

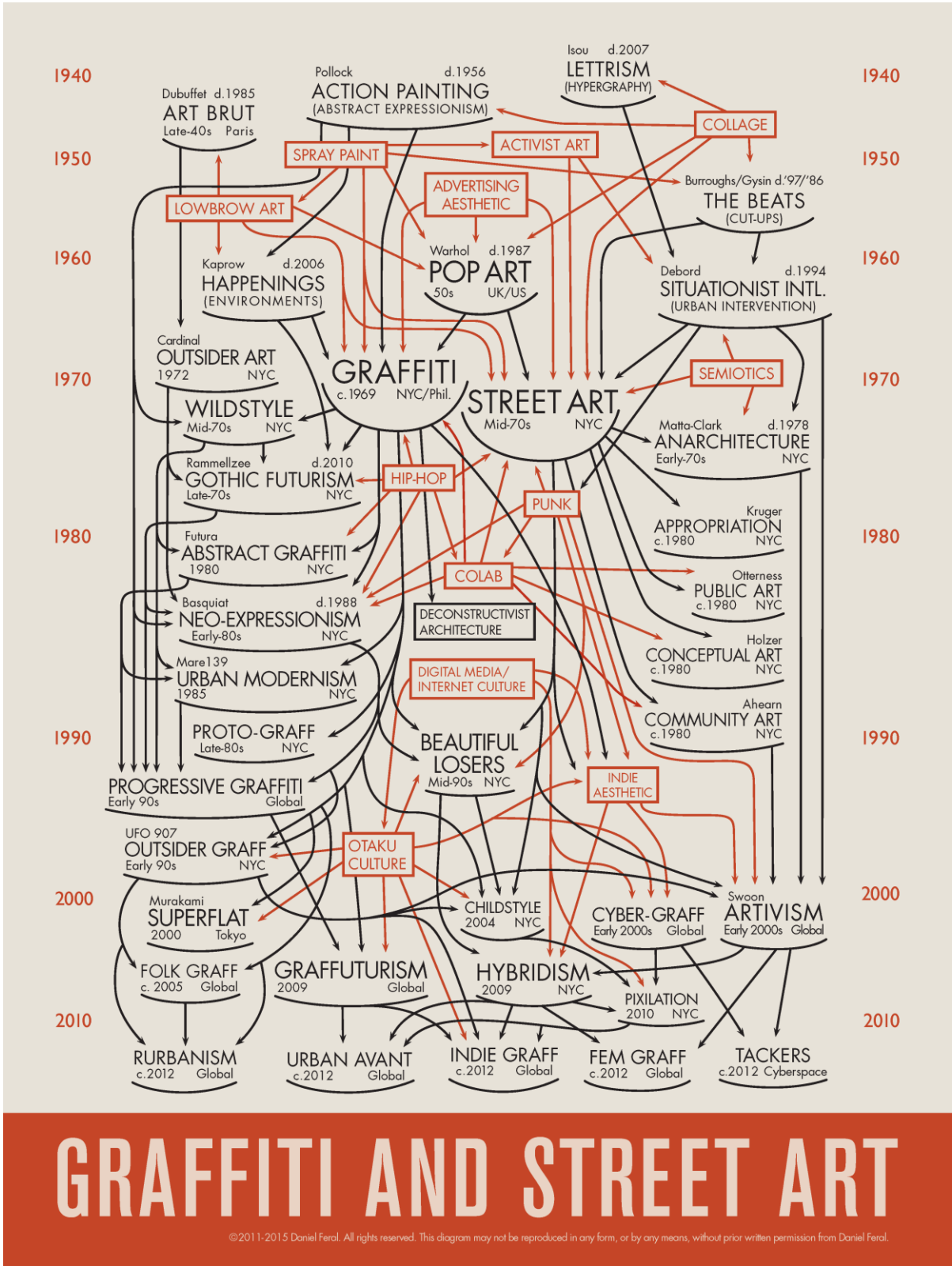
Resim 20- Banksy / Kissing Coppers (2004)

Graffiti ve sokak sanatının doğasında buluna protest tavrı günümüzde bireyler üzerindeki etkisi göz ardı edilemez olan medya ve reklamların yönlendirdiği bireylere dayatılan imgelerin gerçek yüzünü göstermek durumundadır. (Aktaran: Cansız, 2012: 29).

90'lı yılların Paris'inde kamusal alanda toplumsal bilinç ve sanatı insanlara sunmaya başlayan Blek Le Rat, New York grafiti stilinden farklı olarak stencil şablon tekniğini bulan ve uygulayan avangart bir sanatçıdır.

Resim 21- Blek Le Rat-

Resim 22- Daniel Feral Diyagramı

Feral Diyagramı hakkında “concretetodata” adlı (<http://www.concretetodata.com/artists/daniel-feral/>) internet sayfasındaki yazı özetlendiğinde; Daniel Feral diyagramında graffiti ve sokak sanatı ile sanat tarihinin merkezine alınarak bir tartışma ve çekişme noktası haline getirilmiştir.feral diyagramdan sonra sokak sanatı kurumsal bir kimlik kazanmıştır. Kamusal alanı geri alarak ve diyalog ekleyerek ve sürdürerek sanatı çeşitlendirmiştir. Feral diyagramında graffiti ve sokak sanatı ile sanat tarihi arasındaki sayısız bağlantılara yer verilmiştir. Feral diyagramında graffiti ve sokak sanatı hakkında detaylı bilgi yoktur. Feral Diyagramı'nın amacı graffiti ve sokak sanatını sanat tarihinin merkezine alıp geçmiş ve güncel sanat tarihi arasındaki son kırk yılı genel hatlarıyla ortaya koymaktır. Feral diyagramında kullanılan kırmızı kutu içindeki terimler güzel sanatlar topluluğunun dış etkenlerini göstermiştir. Barr diyagramından esinlenen Daniel Feral, Barr diyagramından farklı olarak diyagramında: Kitaplar: metro, sprej ve sokak sanatı, filmler: wildstyle, stil savaşları ve güzel kaybedenler ve kayıt teknolojileri gibi diğer öğelere de yer vermiştir. Reklamcılığın temel estetik unsurlarından biri yönlendirmedi. Reklamlarda her şey izleyiciyi ürün hakkında ikna etmek ve inandırmaktır. Pop art, graffiti ve sokak sanatı, mevcut reklam stilleri ve halka ulaşım şekillerinden yararlanmaktadır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

5.1. YÖNTEM

Bu araştırma literatür taraması ve doküman analizi gibi veri toplama tekniklerinin kullanıldığı, sanatçı görüşlerinin yer aldığı bir nitel araştırma yöntemidir.

5.2. RÖPORTAJLAR

5.2.1. SDKONE

Resim 23 – Graffiti Sanatçısı SDKONE’ dan temin edilmiştir.

5.2.1. Bölümde; Konya’da yaşayan ve çalışmalarını çoğunlukla Konya’da bulunan graffiti sanatçısı SDKONE ile yapılan röportaj yer almaktadır. EK-3’de SDKONE’ dan temin edilmiş çalışma örnekleri yer almaktadır.

1-Tag (imza)' ın nedir? Ne anlama geliyor?

-Tag'im SDKONE. Anlamı ise “sdk-son durak” kelimesinin kısaltılmışıdır. Yaşadığım semtin adını taşıyorum. ONE-ise tek olduğum anlamına gelir hiç bir gruba bağlı olmadan çalışan writer (graffiti yapan kişi) için kullanılır.

2-İçinde bulunduğun bir grup var mı? Varsa adı nedir ne anlama geliyor?

-Şuan içinde bulunduğum bir grup yok.

3-Graffiti yapmaya ne zaman ve neden başladın?

-2006 yılında resim sevgisi ve reklam tabelalarında gördüğüm yazıları taklit etmemle başladı. İlk başlarda graffiti'yi bilmiyordum bir şeyler yazıp çizmeyi sevdiğim için başladı daha sonrasında graffiti ile tanıştım.

4- graffiti yapmayı nasıl ve nereden öğrendin? Graffiti'nin usta - çırak ilişkisi şeklinde öğrenildiğini söyleyebilir miyiz?

-İlk tanışmam internet ortamında yeni resim, yazı stilleri ararken oldu. Daha sonrasında usta writer'ların çalışmalarına bakarak araştırarak ve sürekli çalışma ile kendim öğrendim. Usta-çırak ilişkisi şimdiki zamanlarda ortaya çıktı. İlk başladığım yıllarda eğer usta writer'ı tanımiyorsan yardım etmezlerdi.

5-Graffiti bir sanat mıdır? Sana göre Graffiti'nin ne anlam ifade ettiğini açıklar mısın?

-Evet. Bana göre graffiti en büyük sanattır. Bana göre graffiti tüm görsel sanatları içinde barındırır ve her tarz ile harmanlanabilir. Benim için hayatımın anlamını ifade ediyor farklı bir dünya elinde taslağınla duvar karşısına geçip çizmeye başladığımız anda gerçek dünya ile bağımız kopar.

6- Graffiti bir direniş simgesi midir? Çalışmalarına protest bir tavırla yaklaşıyor musun? Yaklaşıyorsan neyi, neden protesto etmek istersin açıklayabilir misin?

-Bu değişkendir kimi sanatçılar direniş simgesi olarak kullanır kimileri sadece graffitiyi sevdiği için yapar. Benim içinse iki arasında kalmıştır kimi zaman protest kimi zaman sadece yapmayı sevdiğim için. Protest yaklaştığım konular ise genelde sokak ve savaş çocuklarına, yoksulluğa hitabendir. Nedeni ise tozpembe dünyamızda onları hatırlamak ve hatırlatmak amacı ile.

7- Sana göre Türkiye de yapılan graffitilerle diğer ülkelerde yer alan graffitiler arasında ne gibi farklılıklar var?

-Aslında ülke olarak değil de kişi olarak yaklaşırsak daha doğru olur. Çünkü her kişinin kendine has bir tarzı vardır parmak izi gibi farklılıklar bunlardır.

8- grafiti yapan kişilerin ortak bir tarzları var mıdır? Varsa bunlar nelerdir?

-Graffiti hip-hop kültürüne bağlıdır. Genelde ortak tarz hip-hop kültürü üzerinedir; rap müzik, break dans, dj ve beat markerlar bunları hepimiz severiz, dinleriz, izleriz ve destekleriz. Ortak yönlerimiz bunlardır genelinde.

9- Graffiti sanatçılarının daha çok yoğunlaştığı şehir İstanbul dur neden Konya da graffiti yapmayı tercih ettin? Konya da ki insanların graffiti ve sokak sanatına karşı tutumu ne yönde olmuştur? Daha çok yaşadığın şehirde mi çalışmalar yapıyorsun yoksa başka şehirlerde de yaptın mı?

-Burada doğdum ve halen Konya da yaşıyorum bu yüzden burada sanatımı yapıyorum bir seçim şansım olmadı. Ama daha sonrasında bende kendi şehrimin simgesi olmayı tercih ettim ve burada yapmaya şehrimin adını graffiti ile de duyurmayı hedefledim. Konya da graffitiye bakış açısı İstanbul'a göre tutumu daha sert ve sorunlu olmuştur. İnsanların yeni tanıdığı bilmediği bir tarz ve çekiniyorlar çünkü adımız sürekli serseri, vandal, anarşist vb. diyerek anıldı. Tabi yılmadan biz bu şehirde tanıtmaya ve yaşatmaya devam ediyoruz. Büyük yol kadehtik ve %70 başardık sokak sanatı olarak kabul ettirmeyi. Daha çok Konya'da çalışmalarımı yürütüyorum, diğer illere gittiğimde mutlaka bir iz bırakıyorum, çalışma yapıyorum.

10- Graffiti de siyasi bir tavrın var mı?

-Hayır. Graffitide asla siyasi bir tavır koymadım ve siyasetle karıştırmadım hiç. Bana göre siyasetle karışan bir sanat; sanat değildir.

11- En çok yapmayı tercih ettiğin çalışmalar nelerdir? (tag, piece yada başka bir şey)

-En çok karakter ve yazı stili çalışmayı tercih ederim. Tag zaten olmazsa olmazdır imzamız sonuçta.

12- Graffiti de stencil tekniğini kullanmak bir kolaylık mıdır? Teknik ve içerik graffiti de seni nasıl yönlendirir?

-Stencil tekniği de graffitinin bir bölümüdür ve kolay olduğu kadar zorluğu da vardır. Birçok tarzı, kesim şekli, uygulama tekniği vardır birazda yapan kişiye ve çalışmaya bağlı kolaylığı. Teknik olmazsa olmazdır graffiti başta serbestçe yapılan bir çalışma gibi görülebilir ama her şeyin olduğu gibi graffitinin de uzun ve karmaşık teknikleri vardır. İçeriğe göre tekniğe yönelirim ve içeriğin beni yönlendirmesini şöyle anlatabilirim; her ne yapıyorsam yapayım en iyisi ve yapılmamış olanı yapmaya yönelirim.

13-Graffiti sanatçıları hangi toplumsal kesimden gelir?

-Birçoğu ghetto sokak toplumundan gelir ama şuan her kesimden writer'lar oluşmakta.

14-Graffiti de yeni eğilimleri takip ediyor musun?

-Kesinlikle; yenilik her zaman işime yaramıştır.

15- Günümüzde Graffiti'nin popülaritesinin yükselmesiyle sokaklarda yer alan bazı çalışmaların sanat galerilerine taşınması hakkında ne düşünüyorsun? Sence graffiti ve sokak sanatı ait olduğu yerde mi kalmalı yoksa bu değişim iyi mi bu konudaki görüşünü söyler misin?

-Sanat galerilerine taşınması güzel bir şey geç bile kalında ama isterim ki galerideki insanlar sokaktaki bedava galerilerimize de gelsinler. Graffiti şuan bile ait olduğu yerde kalmakta zorlanıyor hala anlamayan karşı çıkan insanlar var. Tabi ki herkesin düşüncesine saygım var ama sevmeyen kişilerde en azından saygı duysunlar. Bu değişim çok güzel her yerde her alanda olmasını isterim tabi ki ama aslını ve tarzını aşırı bozmamak şartı ile.

5.2.2. STAK67

Resim 24- STAK67 -

5.2.2. Bölümde; Ankara’da yaşayan ve çalışmaları Ankara da yoğunlaşmış olan graffiti sanatçısı STAK67 ile yapılan röportaj yer almaktadır. EK-3’de yer alan STAK67’nin yaptığı çalışmalar www.aliyaldiran.com internet adresinden temin edilmiştir.

1-Tag (imza)' ın nedir? Ne anlama geliyor?

-Tag writerların sokak imzalarıdır. Sprey boya ya da kalemlerle sokağa bıraktığımız en küçük izlere tag deniyor. Ayrıca graffitinin doğduğu biçim tagdır.

2-İçinde bulunduğun bir grup var mı? Varsa adı nedir ne anlama geliyor?

-Kurucusu olduğum ve içinde bulunduğum bir grup var. İsmi “need more cans” daha fazla boya ihtiyacım var anlamına geliyor. Sürekli irtibat halinde olduğum kişilerden oluşuyor.

3-Graffiti yapmaya ne zaman ve neden başladın?

-Graffiti yapmaya 2007 senesinde, lise dönemimde başladım. Ergen psikolojisinin getirdiği farklı bir şey yapma arayışının sonucuydu. Ama bir heves değildi benim için. O zamanlarda uzun yıllar devam edeceğini biliyordum. Etkilendiğim şey ise “Getting Up” isimli bilgisayar oyunu oldu.

4- grafiti yapmayı nasıl ve nereden öğrendin? Graffiti'nin usta - çırak ilişkisi şeklinde öğrenildiğini söyleyebilir miyiz?

-En başta yaptığım işin adına graffiti dendiğini bile bilmiyordum. Bir hevesle kağıtlara isimler yazmaya başladım. Sonrasında adının Graffiti olduğunu öğrendim ve “Getting Up” isimli oyun ile tanıştım. Oyun sayesinde büyük bir gelişme gösterdim ve daha sonra graffiti yapan başkaları ile tanıştım. Diğer graffiticeler ile fikir alışverişi yaparak, yapılmış başka graffitileri inceleyerek kendimi geliştirdim. Graffiti de usta çırak ilişkisi vardır. Yeni başlayanlar kendinden daha eski ve daha iyi writerlardan bu işi öğrenir. Bende bu şekilde graffiti olayını pekiştirdim.

5-Graffiti bir sanat mıdır? Sana göre Graffiti'nin ne anlam ifade ettiğini açıklar mısın?

-Evet. Graffiti sanattır. İşin özünü tipografi olarak düşünebilirsiniz. Ama bunun yanı sıra yüksek resim bilgisi olan writerlarda var. Graffitinin ilerde sanat tarihine bir akım olarak geçeceğini düşünüyorum. Çünkü insanlar resim sanatının toplumdan uzak, galerilere has bir şey olmadığını fark edecektir. Günümüz resim sanatını çamura bulanmış görüyorum. Galeriler genç ressamı para olarak görüp kendi satabileceği tarzda resimler yaptırıyor. Üniversiteler kendilerine yandaş olabilecek sözde sanatçılar yetiştiriyor. Tuval resmi artık baskının yönettiği, özgür olmayan bir ortamdan çıkıyor. Ama sokak öyle değil. Sokakta kimse olmadan bir is koyuyorsunuz. Ortaya çıkan is tamamen sizin istediğiniz şekilde. Hangi renkleri kullanacağınıza, ne çizeceğinize karışan biri yok. Ayrıca ortaya çıkan is galerideki gibi sadece sanat izleyicisine ulaşmıyor. Sokaktan geçen her insana ulaşabiliyorsunuz. Bence gerçek sanat budur. Graffiti, yapanın özgün tasarımı, duygularının salt dışavurumudur.

6- Graffiti bir direniş simgesi midir? Çalışmalarına protest bir tavırla yaklaşıyor musun? Yaklaşıyorsan neyi, neden protesto etmek istersin açıklayabilir misin?

-Graffiti protest ya da değil gibi net bir ifade yanlış olur. Yapan kişinin tavrına bağlı bir durum. Kimi derdini anlatıyor, kimi ise sadece rahatlamak için boyuyor. Benim çalışmalarında ise o anki ruhsal durumuma bağlı olarak değişiyor. Bazen bir şeyi çok takıyorsam bunu anlatan bir çalışma çıkarıyorum. Bazen sadece stres atmak amaçlı boyuyorum. Çünkü graffiti gerçekten haz veren bir eylem.

7- Sana göre Türkiye de yapılan graffitilerle diğer ülkelerde yer alan graffitiler arasında ne gibi farklılıklar var?

-Her ülkenin ya da bölgenin kendine özgü bir Graffiti tarzı var aslında. Bunun sebebi toplumsal farklılıklar. Herkes yaşadığı hayatın izlerini yansıtıyor graffitilerde. İnternetin bu kadar yaygın olmadığı dönemlerde her şehrin kendine özgü bir tarzı vardı. Türkiye graffiti ile geç tanışmış ülkelere. Bu yüzden bence bariz bir tarzı yok. Bunun sebebi internette binlerce farklı tarzda is görüp fikir edinmek. Ama yine de her writer kendine özgü bir harf ve boyama biçimi geliştirmek için uğraşiyor.

8- Graffiti yapan kişilerin ortak bir tarzları var mıdır? Varsa bunlar nelerdir?

-Hayır. Kesin bir ortak tarzı yok aslında. Çok zengin ya da çok fakir insanlar graffiti yapabiliyor. Metropolde de graffiti var, varoşlarda da. Farklı tarzlarda müzikler dinleyip dinlediği müzik tarzına göre yaşayan ve bunu da graffiti stiline aktaran writerlar var. Bu yüzden graffiti yapan kitlede büyük farklar söz konusu.

9- Graffiti sanatçılarının daha çok yoğunlaştığı şehir İstanbul dur neden Ankara da graffiti yapmayı tercih ettin? Ankara'daki insanların graffiti ve sokak sanatına karşı tutumu ne yönde olmuştur? Daha çok yaşadığın şehirde mi çalışmalar yapıyorsun yoksa başka şehirlerde de yaptın mı?

-Aslında benim graffitiye başladığım dönemlerde Ankara da graffiti ortamı çok daha hareketli idi. Ben Ankara'da büyüdüm. Sosyal ve iş çevrem büyük bir bölümü Ankara da. Bu yüzden yıllardır inatla Ankara'da graffiti kültürünü yaşatmaya çalışıyorum. Ankara dışında birçok şehirde graffiti yaptım. Bazen is için, bazen festivaller için bazen ise arkadaşlarla görüşmek için gittiğim birçok şehirde çalışmam var.

10- Graffiti de siyasi bir tavrın var mı?

-Hayır. Siyasi bir dert için graffiti yapmıyorum. Apolitik değilim ama yaptığım isi politika için kullanıp basitleştiremem.

11- En çok yapmayı tercih ettiğin çalışmalar nelerdir? (tag, piece ya da başka bir şey)

-İşim gereği daha çok karakter çalışması yapıyorum. Yapmaktan en çok keyif aldığım tarz ise “bombing”. Hızlı olması ve spot noktalara yapılmasından dolayı büyük keyif kaynağı.

12- Graffiti de stencil tekniğini kullanmak bir kolaylık mıdır? Teknik ve içerik graffiti de seni nasıl yönlendirir?

-Aslında “Stencil” hazırlaması zor, uygulaması kolay bir tekniktir. Ben islerimde çok tercih etmiyorum. Ama hakkıyla yapanlara çok saygı duyuyorum. Teknik olarak “handstyling” daha çok tercih ettiğim bir yöntem. Bu yüzden ekstra malzeme kullanmadan, el işçiliği ile yapabileceğim işleri tercih ediyorum. İçerik ise kendim için yaptığım çalışmalarda kendi irademe kalmış bir olay. Tamamen o anki durumuma bağlı oluyor. Ben doğaçlama işleri seviyorum. Genelde öyle çalışıyorum.

13-Graffiti sanatçıları hangi toplumsal kesimden gelir?

-Toplumun her kesiminden graffiti sanatçısı görmek mümkün. Ama büyük çoğunluğu orta gelir düzeyine sahip ailelerin dertli çocuklarından oluşur.

14-Graffiti de yeni eğilimleri takip ediyor musun?

-Graffiti de yeni tarz ve teknikleri takip ediyorum. Kimi hoşuma gidiyor kimi ise bana göre değil deyip geçiyorum. Mesela son zamanlarda ortaya çıkan anti-style işlere anlam veremiyorum.

15- Günümüzde Graffiti'nin popülaritesinin yükselmesiyle sokaklarda yer alan bazı çalışmaların sanat galerine taşınması hakkında ne düşünüyorsun? Sence graffiti ve sokak sanatı ait olduğu yerde mi kalmalı yoksa bu değişim iyi mi bu konudaki görüşünü söyler misin?

-Graffiti galeri sanatından daha yücedir benim gözümde. Dekorasyon amaçlı bir tuval olarak galeriye girecekse girmesin daha iyi. Ama özünden kopmadan, kendi

çizgisinde devam edecek işlerin galeride dahil tüm mekanlarda sergilenmesi hoşuma gider. Yakın zamanda dahil olacağım bir karma sergi var. Ama burada görsel şölen sunmak gibi bir kaygım yok. Kendi bildiğimi yapıp galeride sanat izleyicisine ulaştırmak gibi bir derdim var.

ALTINCI BÖLÜM

6.1. SONUÇ

Avrupa ülkelerinde 70'li ve 80'li yıllardaki hip-hop kültürünün etkisiyle ortaya çıkan graffiti sanatı, Türkiye'de aynı yıllarda arabesk müziğin popüler olmasından dolayı benimsenmemiştir. Bu dönemlerde Graffiti Türkiye'de çok az sayıda kişi tarafından yapılmaktadır. Türkiye'nin içinde bulunduğu ekonomik bunalım ve darbe döneminde duvar yazıları anarşist ve protest eylemleri içerir. Kaynaklara ulaşım zorluğu ve bu alanda yeterince veri olmadığından, graffiti ve sokak sanatı bu günkü kadar yaygınlaşmamıştır. Bu süreç graffiti gruplarının deneyimlerini paylaşarak birbirlerini gözlemleyerek başlamıştır. Bu alana ilgisi olan ve öğrenmek isteyenler daha çok deneyimli birinden destek alarak öğrenmiş ve bu alanda kendini geliştirmiştir. Süreç içerisinde graffiti ve sokak sanatı ülkemizde oldukça yaygınlaşarak geniş kitlelere ulaşmış ve rüştünü ispat etmiştir.

Günümüzde ise sokak sanatı ve graffiti kamusal alanda farkındalık yaratarak kentin muhalif tavrını belirleyen aktiviteler haline gelmiştir. Türkiye ve diğer ülkelerde yapılan araştırmalarda sokak sanatı; 80'lerde oluşan felsefi, sosyal, siyasi kaygılardan ve halkın ona karşı gösterdiği tutumundan farklı bir konumdadır. Bazı sanatçılar sanat okulundan mezun ya da hala sanat eğitimlerine devam ederken bazıları da graffiti ve sokak sanatına olan ilgisiyle kendini bu yönde geliştirerek isim yapmışlardır. Graffiti ve sokak sanatçıları giderek Vandalizm güdüsü ve düşüncesinden uzaklaşıp, yapıtlarını en dikkat çekici ve iyi verim alabilecekleri alanlara yerleştirmektedirler.

Sokak sanatı ve graffiti kent toplumu kültürünün yeni ve özgün soluklarından biridir. Sokak sanatçılarının yaptıkları estetik aktiviteler bir kentsel iletişimdir. Kent

yaşamının sosyo-ekonomik ve sosyo- kültürel demografik yapısı incelendiğinde kentin varoşlarına sıkışıp kalan bireylerin varoluşlarını illegal yolla duyurmanın adıdır: sokak sanatı. Graffiti başta olmak üzere çeşitli varyansları içerisinde bulunduran sokak sanatı kamusal alanda yapılan her türlü eylemi içerisinde barındırır. Sokak sanatında en geniş paya sahip olan graffiti, hip- hop kültürü ile eş zamanlı olarak ortaya çıkmıştır. Hip-hop müziği ve kültürünün vazgeçilmez ögesi haline gelen graffiti sadece yazının stilize edilişi olarak kalmayarak bu süreçte farklı tekniklerle duvara yansıtılmıştır. Bunun en güzel örnekleri dünyanın en ünlü ve esrarengiz sanatçısı olan Banksy'in eserlerinde görülmektedir. Pop art sanatında sıkça kullanılan “Stencil” tekniği adı verilen şablon tekniğini benimseyen Banksy bu teknikle yaptığı resimlerin birçoğunu yazı ile birleştirmiştir.

Graffiti sanatında hem söz hem imge olduğu gibi “çalışmalar” hem bireysel hem de kolektiftir (Raychaudhuri, 2010: 1). Kamusal alanda ki her öge yapılan eserlerde bütüncü rol oynar.

Sokak sanatı doğası gereği, her türlü düşünceye karşı muhalif bir tavır ve bir üslup geliştirir. Bu özelliği bakımından, halkın dile getiremediği duygu ve düşüncelerle kendi duygu ve düşünceleri arasında empati geliştirdiklerinden pedagojik olarak değerlendirilir. Anderson'a göre (2003) yaşam için sanat eğitiminin temelinde, öğrencilere sanat yoluyla kendilerini ve başkalarını anlamalarını sağlamak vardır (Aktaran: Mecrin ve Alakuş, 2007: 17). Bu perspektifte Graffiti ve sokak sanatı sanat eğitimi ve öğretim stratejilerini belirlemede önemli rol oynar. Buna ek olarak sokak sanatını deneyimlemeye çalışan birey ya da öğrenci ifade etme özgürlüğünü ve becerisini kazanır.

Sanat eğitimi bu alanda ki uygulamaya yönelik motivasyonu pedagojik açıdan önemli bir rol oynar. Sokak sanatının biçimlendirme öğeleri olan stilizasyon ve tipografiyle aktüel konuları kendine göre ifade ederek bireyselliğini vurgular. Kamusal alandaki estetik eylemler, farklı fikirlere birçok yönden göreceli yaklaşılan bir tartışma platformu yaratır. Bu artistik eylem alanı da sanat eğitiminin eğitsel nitelikleri açısından önemlidir.

Graffiti ve sokak sanatı, farklı teknik ve süreçleriyle geleneksel sanat eğitimi müfredatında tekdüzeleşmiş ders programını çeşitlendirme ve genişlemesinde önemli bir rol oynar. Derslik dışında ki alternatif platformlarda, tarihsel ve güncel olayları sokak sanatı perspektifinden inceleyerek sosyal ve politik olaylardan haberdar olmayı sağlar. Teknik sürece bağlı olarak politik ve sosyal olayları ifade edecek görsel için şablon hazırlamayı, boya püskürtmeyi, katmanlı boya hazırlamayı ve sürmeyi, saydam –yarı saydam boya tekniklerini öğrenir ve uygular. Bu teknik süreçte sınıf tartışması materyallerin düzenlenmesi, yazı stilleri, birbiri içine geçen harfler, kalın yazı kullanımı öğrencilere farklı ve cazip gelebilir. Teknik süreçte malzeme ve içeriğe bağlı olarak anlam inşa etme, yeni teknik stil ve fikir üretmek için öneride bulunmak ergenlik dönemi buhranlarını atlatmada öğrencilere faydalı olabilir. Bu sayede ergen öğrencilerinin kişiliğini geliştirmesi ve kriminal enerjilerini yaratıcı bir estetik platformda ifade etmesinin önünü açar.

Aynı zamanda geleneksel sanat eğitiminde senelerce aynı konu ve materyallerle kendini sürekli tekrarlayarak mesleki tükenmenin eşiğine gelen öğretmenlerin günceli takip etmesi, gençleşmesi için de ilgi çekici ve yenileyici bir kaynaktır. Ayrıca yapılandırmacı eğitime göre de okul dışına açılan bir kapı olarak öğrenci velileri, kamusal alanda ki işletmeler, mahalle ve semt sakinleri de interaktif bir sanat eylemi olarak sokak sanatını irca etmelerine olanak sağlar.

KAYNAKÇA

Ayaydın,A., Üstün Vural, D., Tuna, S. ve Gökay Yılmaz, M. (2009). *Sanat Eğitimi ve Görsel Sanatlar Öğretimi(1.Baskı)*. Ankara: Pegem Akademi

Aykut, Aygöl (2016). *Türkiye’de Protest Sanat Üzerine Bir İnceleme: Halil Altındere Örneği*. International Journal Of Social Science, 43-56.

Baudrillard, Jean (2014). *Sanat Komplosu / Yeni Sanat Düzeni Ve Estetik 1(5.Baskı)*. İletişim Yayınları: İstanbul.

Candemir, Tülin (2008). *Kent İletişimde Sanatsal Aykırılık: Graffiti*. Akdeniz Üniversitesi. Güzel Sanatlar Fakültesi. Grafik Bölümü.

Cansız, Osman Samet (2012). *Sokak Sanatının Kent Kimliği Üzerine Etkileri*. Ege Üniversitesi, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Bornova/İzmir.

Çakır, M. Sefa (2015). *Türkiye’de Graffiti Ve Sokak Sanatı*. Yüksek Lisans Tezi, Yedi Tepe Üniversitesi, İstanbul.

Erdem, Türkan ve Erdem, Selvihan (26-27 Nisan 2018). Muhalif Sanat Pratikleri: Protest Art, Street Art. *Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi 12.Ulusal Sanat Sempozyumu*, Ankara.

Hughes, Melissa L. (2009). *Street Art And Graffiti Art: Developing An Understanding*. Georgia State University, Art And Desing Theses.

İnal, İlham Gaye (2011). *Graffiti Sanatının Belgesel Yansımaları “Duvarın Sesi”*. Marmara Üniversitesi. Güzel Sanatlar Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi.

Kandinsky, Wassily (2015). *Sanatta Ruhsallık Üzerine*. Kadıköy: Altıkkırkbeş Yayıncılık.

Karaaslan, Elvin (2008). *Alt Kültürler Ve Sokak Sanatı*. Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, Resim Ana Sanat Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İzmir.

Karadağ, Akasya K. (2017). *Devingen Zaman Ve Aydın: Francisco Goya’nın Resimleri Üzerine Bir İnceleme*. Hukuk Kuramı.C4.S2.

Lefebvre, Henri(2015). *Şehir Hakkı*. (Çeviren(ler): Işık Ergüden). İstanbul: Sel Yayınları.

Leser, Cacey (2011). *The Guernica Effect: The Power And Legacy Of Picasso's Guernica*. Undergraduate Honors Theses. Williamsburg, VA.

Mercin, Levent ve Alakuş Ali Osman (2007). *Birey ve Toplum İçin Sanat Eğitiminin Gerekliği*. D.Ü. Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı:9, 10-20

Şahiner, Rıfat(2000). *Bir Sürgünün Büyülü Yüzü: Picasso*. Cumhuriyet Kitap Eki. Sayı: 556.

Tan Üzüm, Emine (2010). *Kentli gençlik ve sokak kültürüne sosyo antropolojik bir yaklaşım: graffiti ve sokak sanatı*. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antropoloji Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Yılmaz, Serdar (2011, 27-28-29 Nisan). *Güzel Sanatlar Eğitiminde Gelişen Ve Değişen Kavramlar*. 1. Sanat Ve Tasarım Eğitimi Sempozyumu/Dün Bugün Gelecek. Başkent Üniversitesi. Güzel Sanatlar Tasarım Ve Mimarlık Fakültesi. Ankara

ELEKRONİK KAYNAKLAR

Ayan, h. Müjde (2012). Gustave Courbet' nin Siyasetle olan ilişkisini anlamak üzere (sanatta) toplumsal aydınlanma sürecine genel bir bakış. Atatürk üniversitesi güzel sanatlar fakültesi dergisi, sayı:2, 37-42
http://mujdeayan.com/HM/tr_TR/yayinlar/gustave-courbet/ Erişim Tarihi: 29.04.2018 Saat:23.43

Habermas, Jürgen (1995). Kamusal Alan: Ansiklopedik Bir Makale. (Çeviren(ler): Nuran Erol). *Birikim Dergisi*, 70. http://www.birikimdergisi.com/birikim-yazi/4966/kamusal-alan-ansiklopedik-bir-makale#_ftn1 Erişim Tarihi: 26.04.2018 Saat: 04.05

Kavrakoğlu, Fisun (2016). *Çağdaş Sanata Varış 197/Performans Sanatı 3 Joseph Beuys. Carolee Schneemann, Marina Abramoviç. Sanal:* <http://blog.kavrakoglu.com/cagdas-sanata-varis-197-performans-sanati-3-joseph-beuys-carolee-schneemann-marina-abramovic/> Erişim Tarihi 16.03.2018 Saat: 21.12

Resim 1- Altamira Mağarası- <https://www.ancient.eu/Altamira/> - Pablo Ruiz Picasso'nun boğa resmi- <http://www.haberturk.com/yasam/haber/1163094-picassonun-bogalari-ve-kadinlari> Erişim Tarihi: 18.01.2018 Saat: 14.13

Resim 3 - Francisco De Goya, 3 Mayıs 1808 (Kurşuna Dizilenler) / Third Of May <https://goo.gl/wK22q6> Erişim Tarihi: 21.03.2018 Saat: 20.04

Resim 4- Gustave Courbet – Taş Kırıcılar - http://mujdeayan.com/HM/tr_TR/yayinlar/gustave-courbet/ Erişim Tarihi: 11.06.2018 Saat: 12.53

Resim 5- Gustave Courbet - Ornans' Ta Cenaze – http://mujdeayan.com/HM/tr_TR/yayinlar/gustave-courbet/ Erişim Tarihi: 11.06.2018 Saat: 12.53

Resim 6- Adolph Von Men Menzel, Victims Of The March Revolution Lying İn State İn The Gendarmenmarkt, 1848 https://1.bp.blogspot.com/k4eRKeBcr0g/V_G9Mu4f_NI/AAAAAAAAAfqE/XF16l5Lab68bQtHHaZKfrzWJg_Vq2O-NQCLcB/s1600/_793950_i0.jpg Erişim Tarihi: 11.06.2018 Saat: 12.58

Resim 7 -Picasso, Pablo. *Guernica*. Museo Nacional Centro de Arte Reina Sofia, Madrid. <<http://www.museoreinasofia.es/coleccion/autoresobras.html?id=322>>. Erişim Tarihi: 11.06.2018 Saat:13.00

Resim 8- Ölü bir tavşana resimler nasıl açıklanır? . <http://www.feymag.com/Haberler/Detay/Sanat/Joseph-Beuys-ve-Sanati> Erişim Tarihi: 11.06.2018 Saat: 13.01

Resim 9 – Lascaux Mağarası- <https://medussa.net/lascaux-magarasi-n325> Erişim Tarihi: 12.06.2018 Saat: 00.41

Resim 10- (Berlin duvarının yıkılışının altı ay sonra çekilmiştir.)(Berlin Wall Art, 2013). <http://www.bilgiustam.com/berlin-duvarinin-tarihcesi-ve-yikilisi/> Erişim Tarihi: 12.06.2018 Saat:00.52

Resim 11- Berlin Duvarı / Therry Noir Marcel Duchamp’la ünlenmiş “pisuarı” Berlin Duvarına yerleştirmesi <http://www.we-heart.com/2014/03/20/thierry-noir-berlin-wall/> Erişim Tarihi: 12.06.2018 Saat:00.53

Resim 12 - Berlin Duvarı üzerine yapılan ilk grafiti örneklerinden Thiery Noir’ın ‘Fil’ adlı sokak çalışması (Noir, 2014) <https://www.we-heart.com/2014/03/20/thierry-noir-berlin-wall/> Erişim Tarihi: 12.06.2018 Saat:00.54

Resim 13- Taki 183 – New York metrosuna yaptığı çalışması <https://www.repro-arte.com/historia-arte/graffiti/>

Resim 14- Jean Michel-Basquiat's-*Untitled* (1982) <https://daily.jstor.org/how-basquiat-went-from-underrated-to-record-breaking/> Erişim Tarihi: 08.06.2018 Saat:15.14

Resim 15- Banksy - İngiliz grafiti sanatçısı Banksy nin ünlü resimlerinden biri <https://kurier.at/kultur/banksy-ist-das-phantom-enttarnt/185.640.596> Erişim Tarihi: 12.06.2018 Saat: 00.55

Resim 16 – S2K - <https://tr.pinterest.com/pin/569072102893638090/?lp=true> Erişim Tarihi: 12.06.2018 Saat: 10.29

Resim 17 - TURBO – Tunç Dindaş - http://tuncdindas.com/tumblr_ntdjpwzqj71qadrdzo1_1280/ Erişim Tarihi: 12.06.2018 Saat: 01.00

Resim 18- 2014 Meeting Al Of Stars etkinliği -

<https://www.hiphoplife.com.tr/etkinlikler/3784-meeting-of-all-stars-graffiti-festival-2014-besiktas-meydan.html> Erişim Tarihi: 12.06.2018 Saat: 01.00

Resim 19- Kadıköy Mural Festivali <http://www.eskimeyenkitaplar.com/mural-istanbul-sokak-sanati-festivalleri-duvar-resimleri/> Erişim Tarihi: 11.06.2018 saat 23.57

Resim 20- Banksy / Kissing Coppers (2004) <http://www.theartstory.org/artist-banksy-artworks.htm> Erişim Tarihi: 12.06.2018 Saat: 01.02

Resim 21- Blek Le Rat- <http://christermblog.blogspot.com.tr/2011/03/blek-le-rat.html> Erişim Tarihi: 12.06.2018 Saat: 01.03

Resim 22- Daniel Feral Diyagramı <http://www.concretetodata.com/artists/daniel-feral/> Erişim Tarihi: 12.06.2018 Saat: 01.04

Resim 24- STAK67 - <https://www.flickr.com/photos/stak67/with/27612331894/> Erişim Tarihi: 12.06.2018 Saat: 09.47

Resim 25 - Roof Top Graffiti Örneği <http://www.bilgiustam.com/graffiti-nedir-nasil-ogrenilir-tarihcesi-turleri-nelerdir/> Erişim Tarihi: 12.06.2018 Saat: 01.07

Resim 26 - Simple Style Graffiti Çalışması Örneği <http://www.bilgiustam.com/graffiti-nedir-nasil-ogrenilir-tarihcesi-turleri-nelerdir/> Erişim Tarihi: 12.06.2018 Saat: 01.07

Resim 27 - 3D Style Graffiti Örneği /Oedith <https://www.odeith.com/anamorphic/> Erişim Tarihi: 12.06.2018 Saat: 01.08

Resim 28- Whild Style Graffiti Örneği <https://tr.pinterest.com/pin/173810866848106050/?lp=true> Erişim Tarihi: 12.06.2018 Saat: 10.26

Resim 29- End2end Graffiti Örneği <http://www.bilgiustam.com/graffiti-nedir-nasil-ogrenilir-tarihcesi-turleri-nelerdir/> Erişim Tarihi: 12.06.2018 Saat: 01.07

Resim 30- Semi Whild Style Graffiti Örneği- <http://www.bilgiustam.com/graffiti-nedir-nasil-ogrenilir-tarihcesi-turleri-nelerdir/> Erişim Tarihi: 12.06.2018 Saat: 01.07

Resim 31- 3B Tebeşir Sanatı Örneği <https://www.pinterest.es/macmomdaly/art-julie-taymor/> Erişim Tarihi: 12.06.2018 Saat: 10.38

Resim 32 - Mural - Scampi - Wellington, Yeni Zelanda (<http://www.streetartutopia.com>) Erişim Tarihi: 12.06.2018 Saat: 01.11

Resim 33 - Blek le Rat- New York City - <https://streetartnews.net/2017/03/artist-interview-blek-le-rat.html> Erişim Tarihi: 12.06.2018 Saat: 01.13

Resim 34 – Blek Le Rat- Princess Diana in London (<http://www.streetartutopia.com>) Erişim Tarihi: 12.06.2018 Saat: 01.13

Resim 35-- Banksy- Stencil Örneği – There İs Always Hope (Her Zaman Umut Vardır.) <https://www.etsy.com/es/listing/206107903/banksy-print-there-is-always-hope> Erişim Tarihi: 12.06.2018 Saat: 01.14

EK-1: GÖRÜŞME FORMU

1-Tag (imza)' ın nedir? Ne anlama geliyor?

2-İçinde bulunduğun bir grup var mı? Varsa adı nedir ne anlama geliyor?

3-Graffiti yapmaya ne zaman ve neden başladın?

4- graffiti yapmayı nasıl ve nereden öğrendin? Graffiti'nin usta - çırak ilişkisi şeklinde öğrenildiğini söyleyebilir miyiz?

5-Graffiti bir sanat mıdır? Sana göre Graffiti'nin ne anlam ifade ettiğini açıklar mısın?

6- Graffiti bir direniş simgesi midir? Çalışmalarına protest bir tavırla yaklaşıyor musun? Yaklaşıyorsan neyi, neden protesto etmek istersin açıklayabilir misin?

7- Sana göre Türkiye de yapılan graffitilerle diğer ülkelerde yer alan graffitiler arasında ne gibi farklılıklar var?

8- graffiti yapan kişilerin ortak bir tarzları var mıdır? Varsa bunlar nelerdir?

9- Graffiti sanatçılarının daha çok yoğunlaştığı şehir İstanbul dur neden Konya da graffiti yapmayı tercih ettin? Konya da ki insanların graffiti ve sokak sanatına karşı tutumu ne yönde olmuştur? Daha çok yaşadığın şehirde mi çalışmalar yapıyorsun yoksa başka şehirlerde de yaptın mı?

10- Graffiti de siyasi bir tavrın var mı?

11- En çok yapmayı tercih ettiğin çalışmalar nelerdir? (tag, piece yada başka bir şey)

12- Graffiti de stencil tekniğini kullanmak bir kolaylık mıdır? Teknik ve içerik graffiti de seni nasıl yönlendirir?

13-Graffiti sanatçıları hangi toplumsal kesimden gelir?

14-Graffiti de yeni eğilimleri takip ediyor musun?

15- Günümüzde Grafiti'nin popülaritesinin yükselmesiyle sokaklarda yer alan bazı çalışmaların sanat galerine taşınması hakkında ne düşünüyorsun? Sence graffiti ve sokak sanatı ait olduğu yerde mi kalmalı yoksa bu değişim iyi mi bu konudaki görüşünü söyler misin?

EK-2: GRAFFİTİ TERİMLERİ VE TÜRLERİ

Writer: grafiti yapan sanatçıların adıdır.

Sketch: Türkçe anlamı taslaktır. Graffiti çalışmaları önce sketch adı verilen defter, kağıt gibi yerlerde önceden tasarlanıp çizilen yerdir. Eskiz defteri gibi.

Tag: Graffiti sanatçısının kendi oluşturduğu imzasıdır.

Blackbook: Graffiti sanatçılarının çalışmalarını yapmadan önce taslaklarını oluşturdukları ve bu taslakları bir arada tuttukları defter.

Allcity: Şehri boyamak demektir.

Back jumps: Hızlı yapılan çalışmalardır. Trenin durduğu istasyondan ayrılana kadar vakit vardır.

Back graund: Arka fon demektir.

Block: Yazıya derinlik vermek için kullanılan kalın çizgidir.

Bombing: Bombalamak anlamında her yeri “tag” ile doldurmaktır. Kaçak yapılır.

Battle: Graffiti sanatçılarının karşılıklı kavgası, yarışmasıdır. Eğlence amaçlı yapılır.

Crew: Graffiti grubu.

One: Crew’i olmayan yalnız çalışan graffiti sanatçısıdır.

Crosslamak: Yapılmış olan graffitin üzerine tekrar graffiti yapmak ya da bozmaktır.

Character: Graffitin yanına çizilen illüstrasyonlardır.

Fade: Yumuşak renk geçişi.

Cap: Sprey boya ile yapılan çalışmalarda farklı kalınlıkta çizgi oluşturmak için kullanılan sprej boya başlıklarıdır.

Can: Sprey boya.

Fanzin: "İngilizce FANatic ve magaZINE kelimelerinin kısaltılmasıyla oluşturulan finansal kaynaklardan ve hiyerarşik yapılardan uzak alternatif bir basılı materyaldir. Farklı yöntemlerle çoğaltılan örnekleri olmakla beraber genellikle fotokopi aracılığı ile çoğaltılarak satış amacı güdülmeyen dağıtılan yayınlardır. Türkçede "Fanzin" olarak kullanılan "fanzine", genelde belirli bir konu üzerine işlenen yapıtlardan (yazı, resim, fotoğraf, karikatür, vb.) oluştuğu gibi, değişik ve çeşitli konuların yapıtlarının da bir araya gelmesiyle oluşabilir. Her türlü materyal kullanılarak oluşturulabilen fanzinler tek sayfalık olabileceği gibi birbirine zımbalanmış, iğnelenmiş çok sayıda sayfadan da oluşabilir. Geleneksel olarak el yazısı, daktilo, kolaj, çizim gibi farklı elementlerden oluşur" (Erdoğan, 2009: 182-185).

Fill in: sınırları çizilen graffitinin içini boyamak.

Front piece: Trenin ön kısmını boyamak.

Hall of fame: Graffiti sanatçılarının legal olarak çalışma yaptıkları yer.

Highlight: graffitiye derinlik vermek için kullanılan parlak çizgilerdir.

Legal: İzinli graffiti çalışmasıdır.

İllegal: İzinsiz, kaçak yapılan graffiti çalışmasıdır.

Marker: Tag atmak için ya da taslak oluşturmak için çeşitli renklerde üretilen kalemlerdir.

Burner: profesyonel çalışmalardır.

King: Graffiti de usta kişi.

Outline: Graffiti harflerini gösteren dış hatlarıdır.

İn side: Trenin iç kısmına yapılan graffitidir.

Quick: Önceden taslağı hazırlanmamış doğaçlama yapılan hızlı çalışmalardır.

T2b (Top To Bottom): Treni boydan boya kaplayan graffiti çalışmalarıdır.

Bubble: Graffiti çalışmasının fonuna yada içine yapılan baloncuk efektidir.

Shadow: Graffitiye derinlik katması için yapılan gölgedir.

Roof Top: binaların çatılarına yapılan piece (duvara yapılan graffiti)'dir.

Resim 25 - Roof Top Graffiti rneği

Simple Style: Karmaşık olmayan graffiti çalışmasıdır.

Resim 26 - Simple Style Graffiti Çalışması Örneği

Throw Up: Tag'ların boyutunun büyütülmüş halidir.

3D Style: Üç boyutlu çalışmalardır. İleri seviye bir graffiti sanatçılarının yaptığı çalışmalardır ve bilgisayar ortamında yapılabilir.

Resim 27 - 3D Style Graffiti Örneği /Oedith

whild style: Okunması zor karışık stil.

Resim 28- Whild Style Graffiti Örneği

End2end: Trenin üzerine yapılan graffiti türüdür.

Resim 29- End2end Graffiti Örneği

Semi Whild Style: whild style den daha az karmaşık olan stildir.

Resim 30- Semi Whild Style Graffiti Örneği

3B Tebeşir Sanatı: Kaldırıma tebeşirle çizilen üç boyutlu resimler.

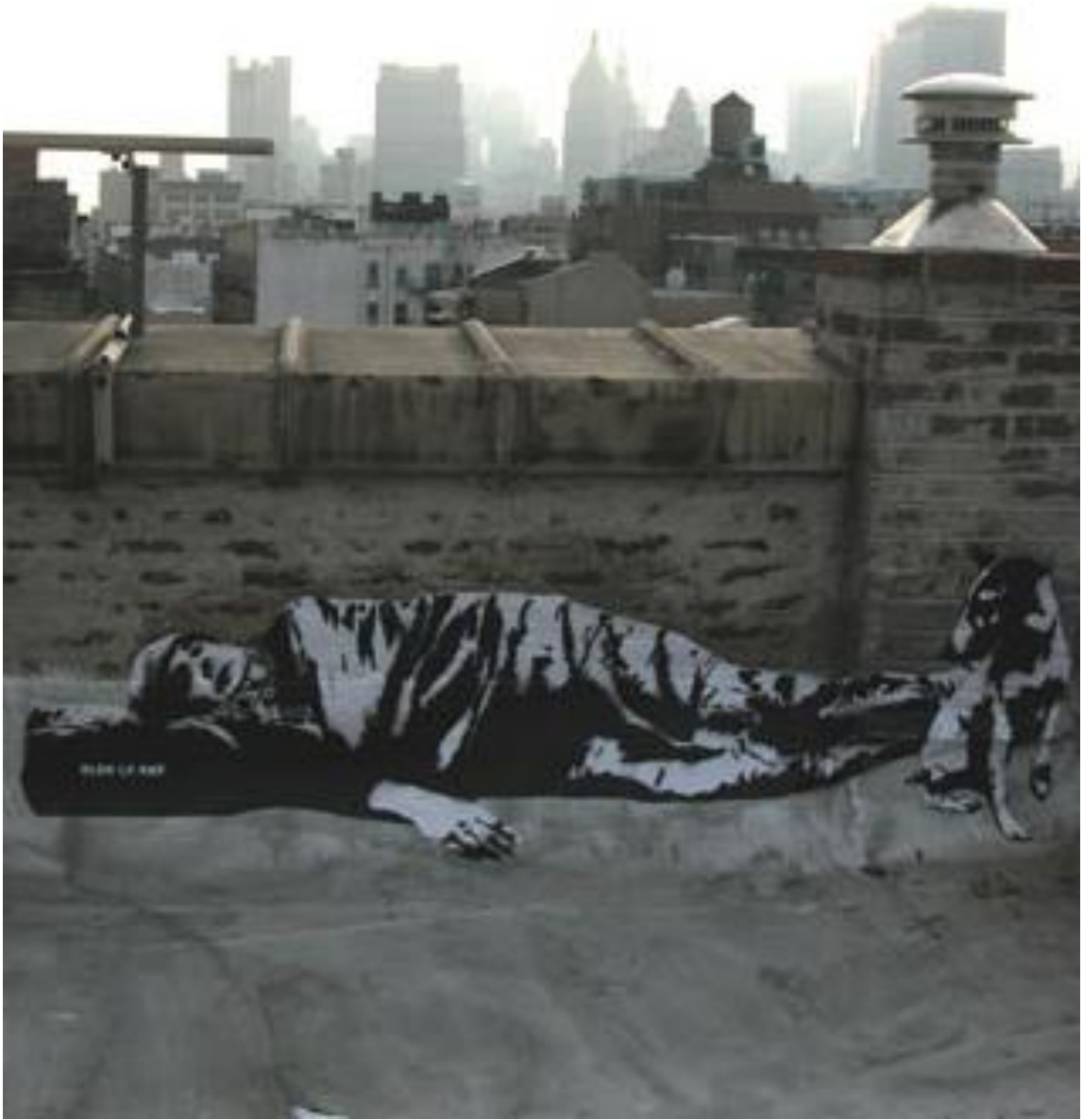
Resim 31- 3B Tebeşir Sanatı Örneği

Mural: Duvar ya da tavan benzeri geniş alanlara yapılan resimler olarak adlandırılır. Günümüzde birçok teknik ile birlikte yapılan murallarda daha çok su bazlı boyalar tercih edilmektedir. Muralların yapımda mural sanatçıları maliyet bakımından sponsor desteğine ihtiyaç duyar. Kimi zaman önceden hazırlanan bir taslak çizilirken kimi zaman da doğaçlama şeklinde ön çalışma yapmadan düşündükleri resimleri aktarma olarak da yapılır. Murallar geniş alanlarda yer aldığı için kente sanatı gösterme yönünde önemli ölçüde bir yeri vardır. Çizilen murallar genellikle toplumun ilgisi belli bir soruna çekme yönünde olur.

Resim 32 - Mural - Scampi - Wellington, Yeni Zelanda

Stencil(Duvar Baskısı): Çizilecek olan resmin bir şablon yardımıyla yüzeye geçirilme işlemine denir stencil tekniği denir. Sokak sanatın sıkça kullanılan bir tekniktir. Bu tekniğin en zor kısmı çizilecek resmin şablonu hazırlamaktır sonrasında seri bir şekilde yüzeye uygulanabilir. Kurucularından biri ise Blek le Rat'tır. Bilinen en ünlü stencil örnekleri Banksy'nin yaptığı çalışmalardır.

Resim 33 - Blek le Rat- New York City -

Resim 34 – Blek Le Rat- Princess Diana in London

Resim 35-- Banksy- Stencil Örneği – There Is Always Hope (Her Zaman Umut Vardır.)

EK-3: FOTOĞRAFLAR
SDKONE

STAK67

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı:	Selvihan ERDEM	İmza:		
Doğum Yeri:	Beyşehir			
Doğum Tarihi:	07/01/1990			
Medeni Durumu:	Bekâr			
Öğrenim Durumu				
Derece	Okulun Adı	Program	Yer	Yıl
İlköğretim	Hakim Ömer Onsun İ.Ö.O.	İlkokul	Konya / Selçuklu	2001
Ortaöğretim	Hakim Ömer Onsun İ.Ö.O.	Ortaokul	Konya / Selçuklu	2004
Lise	KONYA-Çimento Anadolu A.G.S.L.	Lise	Konya / Selçuklu	2008
Lisans	Necmettin Erbakan Üniversitesi	Resim-iş öğretmenliği	Konya / Meram	2012
Yüksek Lisans	Necmettin Erbakan Üniversitesi	Güzel Sanatlar Eğitimi	Konya / Meram	
Becerileri:				
İlgi Alanları:	Müzik, illüstrasyon ve fotoğraf			
İş Deneyimi:	02.02.2015 – 08.02.2017 tarihleri arasında Konya/Karatay Halk Eğitim Müdürlüğüne bağlı olarak Konya Numune Hastanesi Toplum Ruh Sağlığı Merkezindeki hastalara resim kursu verdim. 03.07.2017- 02.09.2017 tarihleri arasında Selçuklu Halk Eğitim Merkezine bağlı olarak resim kursu verdim.			
Aldığı Ödüller:				
Hakkımda bilgi almak için önerebileceğim şahıslar:	Prof. Türkan Erdem			
Tel:	05555971223			
Adres	Malazgirt Mah. Sarayburnu Cad. Kutludağ Sitesi A Blok No:4/27 Selçuklu/KONYA			

